

**OSMANLI'DA KAPİTALİZM NEDEN GELİŞEMEDİ..
BATI'DA BİR SİVİL TOPLUM OLUŞTU DA BİZDE NEDEN OLUŞMADI..
TARİHİMİZİN DERİNLİKLERİNDE, DEVLETE KARŞI DİRENİŞLER SÜRECİNDE
KÖKLERİMİZİ ARIYORUZ (2)!..**

Münir Aktolga
Mayıs 2014

İÇİNDEKİLER

TÜRKLER VE ANTİKA TARİHİN AKIŞI.....	1
TÜRKLERİ DAHA YAKINDAN TANIYALIM	3
BOZKIR DEVLETLERİNİN DİYALEKTİĞİ, ...	4
YA DA, TÜRKLER'DE DEVLETİN ORTAYA ÇIKIŞI	4
TÜRKLER VE İSLAMİYET	9
TÜRK - MÜSLÜMAN SİLAH ARKADAŞLIĞI - DÜŞMANLIĞI	10
TÜRKLER NE ZAMAN, NASIL MÜSLÜMAN OLDULAR?	11
TÜRK-İSLAM ETKİLEŞMESİ TASAVVUF SENTEZİNİ DOĞURUR.....	12
İSLAMLĞIN TÜRK TOPLUMUNDA KAN-BAĞLARINI ÇÖZÜŞÜ	14
TÜRKLER ANADOLUYA GELİYOR.....	15
“ÜLÜŞ” SİSTEMİ VE SELÇUKLU “İKTA”SI.....	17
ANADOLU BEYLİKLERİ	20
ALLAH OSMANLIYA, “YÜRÜ YA KULUM” DİYOR!.....	20
OSMANLININ TARİHSEL DEVRİM GÜCÜ KİMLERDEN OLUŞUYORDU	22
KENTSİZ AVRUPA-KENTLEŞMİŞ ANADOLU	23
FÜTUHATLAR ZİNCİRİ	24
AKINCILAR	25
“YAYA'LAR”-YENİÇERİLER.....	25
VE YENİÇERİLİK KURUMU DOĞUYOR!	26
YENİÇERİLİĞİN RUHU: BEKTAŞİLİK	27
OSMANLI MOĞOL-OSMANLI SELÇUKLU ETKİLEŞMESİ	28
İSLAM'DA TOPRAK DÜZENİ	29
OSMANLI-İSLAM ETKİLEŞMESİ, CERMEN-ROMA-KİLİSE ETKİLEŞMESİNDEN FARKI	30
MİRİ TOPRAKLAR, DİRLİK DÜZENİ-CERMENLERİN “LEHNSWESEN'İ”	34
TIMAR ÇEŞİTLERİ	36
TIMAR SİSTEMİNİN EVRİMİ-“DEVLET MALI DENİZ YEMEYEN DOMUZ”!.....	37
BİRİNCİ OSMANLI DEVLETİNİN SONU.....	38

TÜRKLER VE ANTİKA TARİHİN AKIŞI..

Daha önce, göçebe Cermen barbarları için söylenenlerin hepsini burada Türkler için de tekrarlayabiliriz. Aşiret yapısı, yaşam tarzları, üretim ilişkileri vs. bunların hepsi aynıdır. Peki farklı olan nedir? En başta çevre farklıdır tabi, yani içinde varolunan çevre farklıdır! Barbar “aynı” barbar olduğu halde, farklı bir çevrede tarih sahnesinde yer aldığı için etkileşme sonuçları da farklı oluyor.

“Türkler”de “Cermenler” gibi bir kavram. Nasıl ki “Cermenler” deyince bununla orta Avrupa'dan İskandinavya'nın güneyine kadar uzanan geniş bir alandaki barbar aşiretleri kastediyorsak, “Türkler”le kastedilen de, Orta Asya'da geniş bir coğrafyaya yayılan, daha sonra da oradan aşağıya, İran'a ve Anadolu'ya doğru inerek buralarda devletler kuran bir aşiretler grubudur . Bunun yanı sıra tabi Moğollar vs.gibi diğer barbarlar da var Orta Asya'da, yani sadece Türkler yaşamıyor orada! Türklerin “Oğuz Han Efsanesi” üzerine Dr.Kıvılcımlı şöyle diyor:

“Tarihte, Roma ve İslâm medeniyetlerinden sonra ancak Atila: Çin'den Fransa'ya dek, Cengiz: Uzakdoğu' dan Yakındoğu'ya dek büyük ülkeleri kaplamışlardır. Ama Asya' yı, Afrika'yı; Avrupa'yı baştan başa fethetmiş hiçbir kahraman yoktur tarihte. Bu bakımdan, Oğuz Han, TARİH için olduğu kadar, COĞRAFYA için de gerçek kişi olamaz. Belki İskender, belki Atila, belki Muhammed gelenekleri, hep birden, Türk toplumları içine OĞUZ biçiminde kişileşmiş olarak girebilir. Başka deyimle, Oğuz, bütün başından geçenlerden de açıkça anlaşılacağı gibi, Tarih ve coğrafya ile hiç ilişkisi bulunmayan, sadece bir efsane yığıttır. Türklerin "Türk" adını aldıkları; yani "Törelî" oldukları çağda, tabiata ve atalara tapan toplum, kendi töreleniş yapısını KUTSAL anlamda OĞUZ bir ATA kılıfına sokmuştur”.

“Oğuz Han'ın Homer ve Hezyod'daki Zeus Tanrı gibi bir mitoloji yarattığı olduğu, ondan sonraki gelişimle de açıklanır. Oğul diye adları konulan "HAN"lar da gerçek tarihçil kişiler değildirler: Bütün ilkel toplumlarda görülen kan (gens) teşkilatının sembolleridirler. Gens ile kan ve han (khan) sözcüklerinin birtek insancıl kökten çıktıkları ortadadır. Sosyal akrabalık ilişkilerini sınırlandırma örgütü olan gens – kan bölümleri, nasıl tek aile kökünden 2'ye, 4'e ve ilh. ayrılarak bölünme ile gelişirse, ilkel Türk toplumunda tarihe geçmiş HAN sayıları ve bölünmeleri de, tıpkı öyle gelişmiştir”.

“Oğuz dünyasının 6 aşiretinden her biri, ayrı ayrı hep 4'er kan (khan)lara bölündüler. Oğuz Kan'ı, önce Bulcas Kan'ı gibi 2 bölüğe (Meymene: Sağcıl ve Meysere: Solcıl) ayrılmış en büyük Konfederasyon'dur. Oğuz Konfederasyonu'nun her biri 3'erli kan topluluklarını içine almış 2 büyük federasyonu kaplar. Her federasyonun 3'erli ana kan'ları, yeniden Zib Bakuy Kan'ı gibi, 4'erli kan'lara ayrılır”.

“Böylece, Oğuz Yürüm'ü (Menkıbesi) ile anlatılan şey, bütün bu 24 kan'ı içine almış en büyük Kandaşlar Konfederasyonu'dur. Yalnız bugünkü Türkiye haritası içinde, o 24 kan'dan çoğunun adları birçok yerlerin adları olarak yaşamaktadır: Yazır, Dudurgu, Avşar, Karkın, Bayındır, Anamur, Alayund, Yüreğir, İçdir, Burdur, Kınık gibi”.

“İslam Tarihine dördüzlü Oğuz Kan teşkilatı ve kabile konfederasyonu dışında giren iki tip toplum daha vardır: 1- Oğuzların düşmanı olmakla birlikte, onlar arasında yaşamaya katlanan 7'li kan teşkilatına "kabile" adı veriliyor. Bunlar, Oğuz töresine katıldıkları için olacak, Türk (Törelî) sayılıyorlar.2- Oğuzlarla bağdaşmayan Moğollar”.

“Böyle etnografik bölümlenme yerine sosyolojik bölümlenmeye başvurursak, Ortaasya Türk toplumu içinde genellikle ulaşılmış sosyal gelişim basamaklarına göre, "DİNSİZLİK" bir yana bırakılırsa, üç tip DİN belirdi:1- ŞAMANLIK; 2- İL dini; 3 - İLHANLIK dini”..

“En orijinal, Türk toplumu yapısından kaynak alan din Şamanlık'tır. Sosyoloji bakımından Şamanlık, Morgan'ın sınıflamasına göre: Aşağı barbarlık konağı'ndaki ANAHANLIK düzenine giren inançlar sistemidir. İl dini ile İlhanlık dini, Türk toplumunun Uzakdoğuda, az çok medenileşmiş, Çin toplumu ile olan ilişkilerinden kaynak almışa benzer. Daha doğrusu, çevre etkisi altında Şamanlığın geçirdiği değişikliklerle oluşmuşlardır. Sosyoloji bakımından İL dini de, İLHANLIK dini de orta barbarlık konağı'na girerler. Ama bunlar, iki ayrı aşamadırlar”.

“İL dini: Şamanlığın temeli olan anahanlık (ana hukuklu kan örgütü) ile, onu erkek yararına değiştirmeye çalışan babahanlık (baba hukuklu kan sistemi) arasında kurulmuş, eşit haklı bir uzlaşma dinidir.

“İLHANLIK dininde: Artık anahanlık yenilmiştir. Yenilgin olarak kötülenmiş ve babahanlığın zıt kutbu durumuna sokulmuştur”.¹

¹ Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın bütün eserleri. <http://www.comlink.de/demir/kivilcim/eserler>

Cermenler Doğu Batı ticaretinin bir ucunda, Batı'da tarih sahnesine çıkıyorlar, Türkler ise tam ortasında. Batı'da tarih, yukarı barbarlıktan kent kurma aşamasına geçen "Greek'lerle", "Greek Medeniyetiyle" başlıyor, Doğu'da ise ucu Sümerler öncesine uzanan Mezopotamya Medeniyetiyle. Arada birkaç bin yıl var. Mezopotamya'dan doğan "medeniyet güneşi" buradan kolonileşme yoluyla Çin'e ve Hindistan'a atlıyor. Akdeniz'den Girit'e ve Yunanistan'a geçiş ise çok daha sonraları. Peki bu arada ne oluyor, bu "birkaç bin yılın" hareket ettirici dinamiği ne? Çünkü "medeniyet" bir "güneş" gibi! Doğuyor, parlak ışıklarını etrafa yayıyor, ama sonra iç dinamiği olmadığı için, sönmeye başlıyor! Onu tekrar diriltten, eski günlerine döndüren ne? Barbarlar! Barbarlar deyince de, önce "Türkler" akla geliyor!

Peki ne yapıyor, nasıl yaşıyor bu Türkler? Sadece koyun-keçi güderek dağlarda çobanlık yaparak mı yaşıyorlar? Bunu da yapıyorlar tabii. Yazın yaylalarda keçi güderken, kışın da aşağılara, daha sıcak yerlere iniyorlar. Ama bunun dışında, onların yaptığı daha başka şeyler de var. Herşeyden önce, etrafı üç büyük antika medeniyetle çevrili bir alanda yaşıyor onlar. Bu yüzden de, ister istemez, bu ana medeniyetlerle ilişkiye giriyorlar. Sadece kendi ürünlerini medeniyetin ürünleriyle değiştirme ilişkisi, yani basit ticari ilişkiler değil bunlar. Önce böyle başlıyor belki ilişkiler, ama daha sonra iş, ana medeniyetler arasındaki ticaret kervanlarını yönetmeye kadar varıyor. Ticaret yollarının güvenliğinden onlar sorumlu hale geliyorlar!

Medeniyet barbarsız olmuyordu. Ama bu sadece, "güvenilir" kişiler oldukları için "medenilerin" onları ticaret kervancısı yapmalarıyla da sınırlı değildi; ikiyüzlü "medeniler" fırsatını buldular mı fukara barbarları köle yapıp üretim aracı haline getirmesini de biliyorlardı! Hatta, köle barbarlardan ordular bile kuruyorlar, kendi halklarına-kölelere karşı "muhafız kıtalarını" paralı askerler olarak barbarlardan oluşturuyorlardı.

Taze, güvenilir insan gücü idi barbar medeniyet için. Ama barbarın da medeniyete ihtiyacı vardı! Herşeyden önce, medeniyet onların sahip olmadığı, ulaşamadığı bütün zenginliklerin kaynağıydı. Barbarlar medeniyetin karşısında ışığın etrafında dönüp duran o böceklerle benziyordu. Müthiş çekici bir ışık kaynağıydı medeniyet! Ama bir kere ona dokundunmuydu da yanıp kül oluyordun! Ne barbarlık kalıyordu elde ne birşey! Medeniyet bir mikrop gibiydi, hem de bulaşıcı! Bu mikrobu alan barbar iflah olmuyordu! **İşte antika tarihi yapan etkileşmelerin dinamiği budur. Antika tarih, "sınıf mücadelelerinin tarihi" olduğu kadar, barbarlarla medeniyetler arasındaki ilişki ve çelişkilerin-etkileşmelerin de tarihidir; bunların sonucunda oluşan tarihsel devrimlerin tarihidir. Antika tarihin bu dinamiği, medeniyetlerin kendi içindeki sınıf mücadelesiyle de birleşince ortaya canlı-yaşanılan gerçek tarih çıkıyor.**

TÜRKLERİ DAHA YAKINDAN TANIYALIM

"Türkler, bir fatih, cihangir kavmin, bir memlekete bağlı olmakla beraber, göçebe ve cevval olması icap ettiği fikrinde bulunmuşlardır". "Vücudu kadınlaştırdığını zannettikleri tatlılardan kaçınmak, az yemek, hafif ve çevik olmak ve her türlü meşakatlere katlanmayı bilmek de hakim milletin bu hakimiyeti elinde tutabilmesinin şartlarından sayılmıştır. Cengiz gibi, Abaka Han'ın da oğullarının terbiyesinde bu hususlara bizzat itina ettiğini biliyoruz. Elimizdeki kaynaklardan Abaka'nın gece yarısı kalkarak çocuklarını yumuşak yatmasınlar diye yataklarında teftiş ettiğini öğreniyoruz"² ..

Kendilerinin fatih-cengaver insanlar olarak yaratıldıklarına inanıyor Türkler. Bu fonksiyon-larına bağlı olan varlıklarını sürdürülebilmek için de ellerinden geleni yapıyorlar. "Mahmut Kaşgari ve diğer birçok müellifler de "Türklerin Allah'ın has ordusunu teşkil ettiklerine, Allah'ın, cezalandırmak istediği kavimlere bu ordusunu musallat ettiğine" işaret ederler. Türkler kendilerinin kurt yahut arslan soyundan indiklerine ve seferlerde kendilerine kurdun yol

² Togan, A. Z. V. (1970). "Umumi Türk Tarihine giriş." Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul.

gösterdiğine inanmışlardır. Türkler, bu kuvvetli ve mütaarrız hayvanı milli totem bildikleri gibi, komşuları da onları yırtıcı hayvandan türemiş ve mütaarrız karakterli insanlar olarak tanımışlardır. Hazreti Ömer bile, Türklerin ülkelerine tecavüz etmemeği tavsiye ederken: “Türkler saldırgan oldukları için onlardan alınacak ganimetin zahmete değmeyeceğini” söyler”(a.g.e).

Peki, Türkler neden kendilerinin fatih olduğuna inanıyorlardı? Üstelik de, bunu ilahi bir görev olarak görerek, kendi varlıklarını bu bilinçle oluşturuyorlardı?

Bu bilincin kaynağı, onların içinde buldukları ilişkilerdir-sistemdir. Çünkü, tarihsel devrim bilinci, barbarların medeniyetlerle olan ilişkileri içinde oluşur. Bu “ilahi” varoluş fonksiyonu, bu “Allah’ın ordusu” olma görevi, özünde, sınıfsız toplum insanının ilkel komünal toplumu (ilahi dengeden kasıt budur) inkâr eden medeniyete, sınıflı topluma karşı bir tepkisidir. Ama pratikte olay “dinsizin hakkından imansız gelir” şekline girer! Burada “dinsiz” medeniyetse, “imansız” da barbar oluyor!! Nedeni açık! “Körle yatan şaşkı kalkarmış”! Medeniyetle olan ilişkileri, barbarları da sütten çıkma bir kaşık olmaktan çıkarmıştır artık!

Türklerin neden hep bir “cihan egemenliği” peşinde koştuklarına gelince: Antika tarihteki Orta Asya kökenli bütün “barbar devletlerine” bakınız, bir Atila’ya, bir Cengiz Han’a, bir Timur’a, sonra da Osmanlı’ya, bunların hepsi bir cihan devleti olma peşinde koşmuşlardır, neden acaba? Cevap: ana medeniyetler arasındaki ve sonra da Doğuyla Batı arasındaki ticaret yollarını ancak bu şekilde kontrol altında tutabilirlerdi de ondan!.

BOZKIR DEVLETLERİNİN DİYALEKTİĞİ; YA DA, TÜRKLER’DE DEVLETİN ORTAYA ÇIKIŞI

Daha önceki bir çalışmada³ devletin ortaya çıkışını Greek, Roma ve Cermen örnekleriyle bütün ayrıntılarıyla ele almaya çalışmıştık. Bütün bu örneklerde ortak olan yan, devletin sınıflı topluma geçişle birlikte ortaya çıkması, ve **pratikte** bir sınıf tarafından temsil edilmesidir. **Eski gentilice düzenin yerini alan yeni toplumsal kurum ve kuralların bütünü olan devlet, yeni-sınıflı toplumun merkezi varoluş instanzı olduğu halde⁴, sınıflara bölünmüş toplumda, pratikte daima egemen sınıfın yanında, onun egemenliğini sürdürmesinin bir aracı olarak varolur.** Bu çalışmada, Greek ve Roma örnekleriyle, onun-devletin antik kent içinden doğuşunu ve köle sahipleri sınıfının egemenlik aracı olarak oynadığı rolü inceledik. Cermen örneğiyle de, bir tarihsel devrim sonucunda ortaya çıkan devletin, daha sonra nasıl feodal bir devlet haline dönüştüğünü, toplumdaki egemen sınıf olan feodallerin egemenlik aracı haline geldiğini gördük. Bunların, devlete damgasını vuran bu sınıfların, her ikisi de, üretim ilişkileri içinde somutlaşan-gerçekleşen, varlığı üretim araçlarının özel mülkiyetine sahip olmaktan kaynaklanan sınıflardır.

Şimdi, bu çalışmada, sınıfsız toplumdan sınıflı topluma geçişin mihenk taşı olan devletin ortaya çıkışında bir üçüncü yolu (Türklerin yolunu) daha göreceğiz: Göçebelikten -konar göçerlikten- fütuhat yoluyla devlet haline gelen, ancak daha sonra, Cermenlerde olduğu gibi, kendi içinde feodalizme ve kapitalizme dönüşümü sağlayamadığı için taşlaşarak-dinazorlaşan, çağ dışı bir devlet

³ “Bilişsel Tarih ve Toplum Bilimlerinin Esasları” www.aktolga.de 5. Çalışma

⁴ Bu konuda (“merkezi varoluş instanzı” konusunda) bak www.aktolga.de 4.Çalışma.. Yani o, “devlet egemen sınıfın örgütüdür” söylemini bu şekilde anlamak lazım. Aslında devlet bir sınıfın örgütü falan değildir, o sistemin merkezi varoluş instanzıdır.. ama pratikte iş başka türlü yürür.. bunun neden böyle olduğunu adı geçen çalışmada açıklamaya çalışmıştık.. Bu konuda ayrıca www.aktolga.de/m23.pdf deki çalışmaya da başvurulabilir..

sınıfının egemenlik aracı haline gelen Türk devletleşmesinin diyalektiğini ele alacağız.

Bundan yıllar önce beni bu konuda yoğunlaşmaya ve çalışmaya iten en önemli neden, hayatın içinde önümüze çıkan Türkiye'deki devlet sorununu, "devlet sınıfının" egemenliğindeki bu devletçi düzeni açıklayabilmek zorunluluğu olmuştu. "Açıklayabilmek" diyorum, çünkü o güne kadar okuduğumuz Batı toplumlarının tarihsel gelişimine ilişkin kitaplarda -ve Marxizmin klasiklerinde- böyle birşey yoktu! İlkel komünal toplumdaki köleci topluma, oradan feodalizme, feodalizmden de kapitalizme ve "sosyalizme" doğru evriliyordu tarih!. Bu sınıflı toplumlar sürecinin hepsinde de, bir egemen sınıf vardı. Devlet de daima bu "egemen sınıfın devleti"ydi. Türkiye'deki gibi "Devlet Sınıfı" diye bir sınıf, bir kavram yoktu Marxist klasiklerde. "Bürokrasi" vardı; ama bu farklı birşeydi. Devleti elinde tutan egemen sınıf bu bürokratları aracılığıyla yürütürdü işlerini. Türkiye'de ise durum bambaşka! Türkiye'de, toplumun üstünde duran, ona karşı egemenlik mücadelesi veren, Osmanlı artığı, bambaşka bir "Devlet" vardı! Bunun, Marx'ın dediği gibi "devletin zaman zaman sınıflar üstü bir kurum gibi görünmesiyle, hakem rolünü oynamasıyla" falan da alakası yoktu!

Örneğin, 70'leri düşünüyorum da, o zaman biz, "işçi sınıfı adına burjuva devlete karşı mücadele ediyoruz" derken, bir de bakmıştık ki, bizim karşı çıktığımız o Devlet de Devlet sınıfı aracılığıyla burjuvaziye karşı mücadele halinde!! Bu gerçeği farketmişim zamanki ruh halimi hiç unutamam! Burjuvazinin değilse, kimin devletiydi o zaman bu Devlet Türkiye'de!

Peki ama, diyeceksiniz ki; aynı kahredici diyalektik bugün bile sürüp gidiyor, bir tek sen mi farkına varıyordun bunun; başka kimse sorun etmiyordu da, bir tek sen mi problem haline getiriyordun bunu? Tabiki hayır! Problem ortadaydı, öyle gizli saklı falan değildi! Ve benim gibi birçok kişi de olayın farkındaydı. Farkındaydı ama, farkında olmak yetmiyordu! Olayı bilişsel olarak açıklayabilmek de gerekiyordu. Problem burada ortaya çıkıyor işte!

İnsanlar çevreden aldıkları bilgiyi sahiplendikleri bilgiyle işleyerek bir sonuca varabiliyorlar (yeni bilgiler bu şekilde üretiliyor). Bilim'in, Bilişsel Bilim'in özü esası budur. Eğer kafanız Batı kökenli bilgilerle şartlanmışsa-doldurulmuşsa, yani insan toplumlarının tarihsel evrimine ilişkin sahip olduğunuz bilgilerin kaynağı sadece Batı ise, Batı toplumlarının deneyimleri ise, bu durumda, ne kadar "içinde yaşıyor" olursanız olun, sizin Türkiye toplumunda yaşayan bir turistten farkınız kalmaz! Bilişsel Bilim açısından bu böyledir, çünkü siz, kendi toplumunuza ait bütün bilgiyi (dikkat, bilgileri demiyorum) ancak sahip olduğunuz Batı kökenli bilgilerle işleyerek sonuçlar üretebilirsiniz. İşte, yukardan aşağıya doğru Devlet zoruyla gerçekleştirilen bir kültür ihtilalinin -Batılılaşma sürecinin- ürünü olan Türkiye'li "aydınların" ("Marxist" bile olsalar!) diyalektiği budur! Türkiye'de "aydın" olmak demek, Türkiye toplumundan, geleneksel kültürden ve tarihten kopmak, Türkiye'de Batılı bir turist haline gelmek demektir! Türkiye'deki Devlet-halk çelişmesine eklenen aydın-halk çelişmesinin kökeni budur. Türkiye halkının "okumayı ve aydınları sevmeyen bir halk" olmasının sebebi budur! Çünkü, o Devletçi eğitim sistemi sayesinde "okudukça" kendine karşı yabancılaşacağını -yeni tipten bir devşirme haline geleceğini- biliyor halkımız!

Tekrar konuya dönersek: Peki, Cermenler de bir tarihsel devrimin-fütuhatın sonucunda devletleşiyorlar mıydı⁵? Cermenlerle Türkler arasında, içinde buldukları tarihsel-toplumsal aşama bakımından da pek bir fark olmadığı halde, Cermen-Roma etkileşmesinin sonunda feodal bir devlet yapısı ortaya çıkıyordu da, neden, örneğin bir Osmanlı-Bizans etkileşmesi aynı sonucu vermiyordu; Osmanlı'daki ve daha sonra da Türkiye'deki bu Devletçi⁶ sistemin diyalektiği ne idi?

⁵ Tarihsel devrim, antika köleci medeniyetin barbarlar tarafından fethiyle birlikte tıkanan tarihsel ilerleme yolunun açılması..

⁶ Dikkat ederseniz, yer yer, Devlet kelimesini, bu Devletin başka bir Devlet olduğunun altını çizmek için büyük harfle yazıyorum!

Osmanlı-Bizans etkileşmesini ve bunun Cermen-Roma etkileşmesiyle olan farkını ele alacağız elbet, ama şimdi önce, sınıflı topluma bu tür (Osmanlı-Türk tipi) geçişlerde devletleşmenin prototipi olan “Bozkır Devletleri’nin” ortaya çıkışını görelim.

Zeki Velidi Togan’a dönüyoruz tekrar, Türkleri ve “Türk fütuhatlarının” sonunda ortaya çıkan “Bozkır Devletlerini” ondan dinliyoruz:

“Türk fütuhatının diğer bir ayırddedici özelliği de, bunun her vakit gayet sade ve elastiki bir teşkilat sistemine, “türe” dediğimiz örfi kanun ve vazı'lara (gentilice yasalara M.A) dayandırılmış olmasıdır. Bu sistem, en küçük bir teşekküle olduğu gibi, Asya ve Doğuavrupa mikyasındaki geniş teşekküllere de aynı kolaylıkla tatbik edilmiştir (bu nokta çok önemli M.A)... Küçük bir camiaya reis intihab olunan han ve naibi (buna yögruş veya kagitlaş veya kagitlay denilirdi) dört kabile reisine dayanırdı. Tuvacı, veya ona benzer bir ünvan taşıyan, beye tabi birkaç tane nöker, birkaç neferden ibaret gece nöbetçisi (tunkatar, Moğolca kebtévül) ile, gündüz nöbetçisi (bekçi, Moğolca turgavul) kişicikler, hanın bükevül denilen oduncu aşçısı ve atlarına bakan aktaçısı; böylece, herbiri ayrı ünvan taşıyan ve sayıları birkaç ona çıkan beyler, mansabdarlar⁷ olurdu. **Fakat devlet büyüyünce o birkaç nöker, sayısı yüzbinlere çıkan çerik şeklini alırken, tuvaçı'da bu cihanşumul devletin harbiye nazırı olurdu.⁸ Başlangıçtaki birkaç kişi daha sonra binler, hatta onbinlerden oluşan muhafız alaylarına döner, bavurcu, teknil memleketin iktisadiyatını idare eden ve elinden milyonlar ve milyarlar geçen bir iktisat veziri, aktaçı'da yüzbinlere varan ordunun süvari teşkilatını idare ederdi. Fethedilen memleketlerde yerli medeni unsurun tesiriyle değişmelere maruz kalan, yahut ortadan kalkan bu teşkilat sistemi, büyük bozkır devletinin esas bölgelerinde (Uluğ-Yurd'da) kendi hususiyetlerini olduğu gibi muhafaza eder. Büyük bozkır devleti dağılsa bile türe yine yerinde kalır, tuvaçı, bükevül ve aktaçı teşkilatı bu kez daha küçük topluluklarda geçerli olur, fakat daha sonra, şartlar uygun olduğu zaman tekrar, daha büyük toplulukların yönetim organları haline gelirlerdi. Bütün bu teşkilat usulü, Türk ve Moğol topluluklarında idareci kabilelerin bünyesine aşılınmış içtimai bir itiyad ve an'ane halinde yaşamakta idi” (a.g.e).**

Bütün bunlar, İbni Haldun'dan yapılan aktarmalarla da karşılaştırılınca kolayca anlaşılabilir şeylerdir. Aslında bir noktaya kadar, Cermenlerin yaşadığı süreç de bundan pek farklı sayılmaz. Orta barbar-medeniyet ilişkilerinin -tarihsel devrim diyalektiğinin- kaçınılmaz sonucudur bunlar. Konar göçerlikten sınıflı topluma-devletleşmeye geçişin tipik örnekleridir. Küçük bir aşiret, fetihler sonunda kocaman bir “Devlet” haline geliyor. Açıkça anlaşılacağı gibi, bu “Devlet”, aslında, adına “bozkır devleti”de denilen bir aşiret devletidir! Aşiret devletidir, çünkü “türe”nin dışında başka birşey bilmeyen fatih orta barbarlar, fethettikleri yerlerle büyüyen yeni egemenlik alanını da şekilsel olarak gene aynı “türe”ye göre örgütleyip yönetmeye çalışırlar. Onların gözünde olay, küçük bir aşiretten daha büyük bir aşiret haline gelme olayıdır!

Bu devasa “aşiret devletinin” toprak düzenine ve yönetim şekline gelince, buna Cermenlerde “Lehnswesen”, Selçuklularda “İkta” sistemi, Osmanlılarda da “Tımar” sistemi adı veriliyordu. Ama, verilen isimler farklı olsa da bunların hepsi özünde aynıdır. Egemen fatih, askeri şef, fethedilen toprakları aşiretinin en güvenilir kişileri arasında bölüştürmekte, bunlara, mülkiyeti tanrı adına devlete ait olan bu toprakların tasarrufu yetkisini vermekte, kendisi de gene eskiden olduğu gibi bu büyük aşireti yönetmektedir! En azından sürecin başlangıç dönemlerindeki anlayış budur. Ve bu türden yüzlerce “devletler” kurulup dağılmıştır antika tarihte. Her seferinde, bir saman alevi gibi parlayan orta barbarların bu kahramanlık çağı yükselişleri, daha

⁷ Mansıb ünvan demek, Mansabdarlar, belirli ünvanlara sahip kişiler olmalı.

⁸ Dikkat ederseniz buradaki “büyüyen Devlet” yapısı daha önceki aşiretin büyütülmüş şeklidir!..Yani, yapı şekil olarak değişmiyor, arada bir nitelik değişimi yok; ama içerik değişiyor!. Daha önceki yarı-gentilice içerik artık eski aşiret yönetiminin bir tür Devlet sınıfı halini almasıyla sonuçlanıyor.. Allaha ait olan mülkiyete Allah adına sahip olan bir instanz çıkıyor ortaya.. herşey kitabına uygun!.. ”Minareyi kılıfına uydurmak” lafı buradan çıkıyor olsa gerek!..

sonra “devlet” gerçek bir sınıflı toplum örgütü haline dönüşüpte “medeniyet” ateşinin içinde kavru lan barbarcıkların yerini de sınıflı toplum insanları alınca, süreç “sil baştan” başka barbarlar tarafından tekrarlanagelmıştır. İbni Haldun bu tür “devletlerin” ömrünü (üç kuşak- 120 yıl) bile hesaplamıştı.

Peki, bütün bunlar hep boşuna çabalar mıydı, yani tarih hep böyle tekrar mı etmişti; antika tarih denilen şey aynı oluşumun hep tekrarından mı ibaretti? Hayır tabii ki, hiçbir zaman “boşuna” çabalar olmamıştır bunlar! Çünkü, her seferinde yeni bir barbar kitlesinin medeniyete-yerleşik sınıflı topluma- geçişi anlamına geliyordu bu gel-git ler. Medeniyetle ilişkiye giren barbarlar tarihsel devrim çarkına kapılıyorlar, medeniyeti kuşatıp fethederek, üretici güçleri rahatlatıyorlar, insanlığın tarihsel gelişme yolunda bir adım daha ileriye gitmesine sebep oluyorlar, sonra kendileri de o sürecin içinde eriyorlardı!!.

Peki bu “Aşiret devletleri”ni, ya da “Bozkır devletleri”ni bir “devlet” olarak nitelendirmek doğru mudur? Devlet, sınıflı topluma geçişle birlikte ortaya çıktığına göre, bu geçiş aşaması “devletlerine”de devlet demek doğru mudur? Bu devletlerde belirli bir sınıfın egemenliği söz konusu mudur?

Sorunun cevabı aslında kendi içinde. Göçebelikten, orta barbarlıktan fütihat-tarihsel devrim yoluyla devlet haline geliş sürecinde, geçiş aşamasının “devrimci devletleridir” bunlar! Devlettirler, çünkü devleti elinde tutan, yöneten belirli bir “devlet sınıfı” oluşmakta, üretim araçlarının “tanrıya ait olan mülkiyetine” pratikte bu “sınıf” tasarruf etmektedir. Devletleşme sürecinin henüz daha tamamlanmamış olması, fütihat ve ganimet nedeniyle “devlet sınıfıyla” halk arasındaki uçurumun henüz daha açılmamış olmasındandır. Yani toplum kendi içinde henüz daha tam anlamıyla sınıflı bir toplum haline gelmemiştir. Sistem henüz daha içerde, “düzen koruyucu” kurumu, “egemen sınıfın ezilenler üzerindeki baskı aracını”, yani “devleti” yaratmamıştır. Fütihatın, tarihsel devrimin balayı çağı yaşanmaktadır. Suyun kaynağı henüz daha dışarıdadır (fetihciliğin, aynı zamanda, dışardaki -medenilerin elindeki- servete el koyma aracı olduğunu unutmayalım). Ve herkes akan sudan kendi kovağını doldurmakla meşguldür! Kimsenin diğerinin kovağında suya ihtiyacı yoktur. Tepedekilerin kovalarına daha mı çok su doluyordu! O kadar da olurdu artık! Nasıl olsa “Devlet” herkesin birlikte kurduğu bir kamu gücü-organizasyon değil miydi!. Mantık bu idi henüz! Kısacası, herkes el ve gönül birliğiyle “devleti” yaratmakla, oluşturmakla meşguldür bu dönemde!..

Herşey ne kadar da o ipekböceği kurtçuğunun kendi kozasını örerek onun içine girip orada kelebek haline gelmesine benziyor değil mi!.. Dikkat ederseniz, kurtçuk kelebek haline gelerek kozayı delip uçup gidene kadar herkes hayatından memnun! Daha sonra ise, bütün o “kurucu halk güçlerinin” yanıp yakınmalarına rağmen “atı alan Üsküdar’ı geçmiş” oluyor!.. Başlangıçtaki sistem kendi diyalektik inkarını bu şekilde gerçekleştiriyor! Ama, dikkat; kelebeğin bu uçuşunun aynı zamanda bir ölüm uçuşu olduğuna da dikkat ediniz!.. Yani, iş bu noktaya geldiği zaman sistem de ömrünü tamamlamış oluyor ve başka bir barbar akını gelerek süreci “sil baştan” yeniden inşa ediyor; antika tarihin zembereği bu şekilde kuruluyor!..

“Bozkır devletlerinin” at koşturduğu dönemin ekonomik-ticari hayatı nasıldı acaba? Halk dağlarda çobanlık yapmakla mı meşguldü! “Sınıfsız toplum”dan geriye ne kalmıştı?

“Selçuklular hakimiyeti devrinde ticaret işinde tüccarlar arasında karşılıklı “çek” verme usulünün geniş miktarda kullanıldığına işaret eden Arap müverrihi Abu Şuca, Moğol devrinde bu usulün daha geniş ölçekte kullanıldığına dikkati çeker ve “çek” kelimesinin Avrupa dillerine Arapça “sak” şeklinden Farsçadan “çek” şekline çevrilerek geçtiğini yazar. Buna, bir nevi kağıt para demek olan “Kirtas” paralarının, daha Moğollardan evvel, Suriye’de Melik al-Adil Nureddin Zengi zamanında ve Anadolu Selçuklularında kullanıldığını bildiren kayıtların bulunduğunu da ilave edelim. Moğollar zamanında kağıt para daha Cengiz’in vefatından 9 sene sonra (1236) oğlu ve halefi Ögedey Kaan’ın emriyle çıkarılmıştır. O zaman bozkırları dolduran tüccarlar için bu kağıtlarla tediyatta bulunabilmek büyük kolaylık teşkil etmiştir. İran’da, Acem-Körfezinde ve

Çin’de iş gören tüccarlar ve “Ortak” denilen ticaret şirketleri arasındaki muameleler bu çeklerle ve kağıt paralarla icra edilmiştir. Bu kağıt para ile çekler muayyen bir mali sistemin görünüşlerini teşkil eder. Prof.A.Dopsch şöyle der, Moğollar, aynı mübadele ve çay komprimeleri gibi tabii para ile beraber, külçe halinde gümüş ile, yani kıymetli maden ile de tediyatta bulunuyorlardı. Ufak paraları olmadığından bunun yerine khadak denilen ipek kumaş parçaları kullanırlardı. Bozkır’da madeni paranın az bulunuşundan ve muayyen bir ağırlığa malik olan gümüş külçelerin kullanışlı tediye vasıtası olmadığından, bunların bir nevi banka’ları bulunmaktaydı... Moğollar zamanında 2274 gr. ağırlığında bulunan ve kendilerine Türkçe yastuk, Farsça’da balış denilen altın ve gümüş külçeler kullanılıyordu. Bunlar, eski Göktürk, Tokuzoğuz, Uygur ve Karahanlılar zamanında hakim olan para sisteminin devamını gösteren bakiyelerdir... Hülegü Han namına yazılan Tansukname’de altından para darbetmekte her kavmin bir adeti olduğu kaydedilmiştir.. 2274 gramın bin misli yastuk, 4,548 gramlık miskalin on misli de satır’dır. Bu satır kelimesi Yunanca’dan geliyorsa da, kökeni eski Sümer “darik” ölçüsüdür. İskender zamanında Yunanlıların altın drahmi olan 4,26 gramlık miskalinin Ortaasya’ya ancak İslam devrinde “Hicaz miskali” ismi altında geldiği anlaşılıyor. Yunanlıların ölçüsü Bulgarlar vasıtasıyla Ruslara geçmişse de, Ortaasya kavimlerinin ve Türklerin diğer ölçülerine esas olmamıştır. Eski Sümerlerin 3,76 gramlık ölçülere esas olan 838 gramlık ölçüleri Ahemenlere, Hindistan’a ve Çin’e geçmiştir; fakat bu ölçünün tekmiil Ortaasya’da hakim olduğu hakkındaki mütalealar yanlıştır. Bu ölçü (3,76 ve 838 gram) Çin’e Türkistan yolu ile geçmiş ise dahi burada kökleşmemiştir. Sümerlerden geldikleri halde Ortaasya’nın yerli malı şeklini alan ölçüler 4,548 (2,274) ve 4,095 tir. Ortaasya kavimleri muahharen kendi külçe para sistemlerine esas olan bu eski Sümer ve Hind ölçülerini, daha Yunanlılar Türkistan’a gelmeden önceki zamanlarda bilmişlerdir. Herhalde Ortaasyalıların ölçü bilgileri milattan önceki binyıllara dayanmaktadır”.(a.g.e)

“Gerek ticaret şirketlerinin (“ortak”) ve gerek kağıt para istimalinin büyük bozkır devletlerinin kuruluşu neticesinde ve bozkır ticareti şeraiti altında hız aldığını görüyoruz. “Ortak” teşkilatı Moğollara Uygurlardan geçmiştir... Bozkır ticareti büyük fasılalarla bazan mühim muhafız kuvvet terfik edilerek gönderilen büyük kervanlarla yapılıyordu. Araplar, Doğu Tiyanşan’daki Uygur şehirlerinden, İslam tüccarlarının da iştirakiyle, Yenisey Kırgızları ülkesine ve daha şimaline ve şarkına beş ay zarfında giden ticaret kervanlarından bahsederler. İbn Fadlan 921 senesinde Horezm’den Oğuzların ve Bulgarların memleketine giden kervana 5000 kişinin iştirak ettiğini kaydetmiştir. İbn Fadlan, Horezm Müslüman tüccarları ile gayrimüslim Oğuzlar arasındaki ticari ilişkilerden bahsederken, bu tüccarların Oğuz illerinde iken mallarını oradaki Oğuz “dostları”nın yanında tam bir emniyet içinde bıraktıklarını, bu Oğuz “dostların” da Horezme geldiklerinde Müslüman tüccar dostlarında misafir kalarak aralarında tam bir üflet hasıl olduğunu ve karşılıklı taahhütlerde bulduklarını, bu “dostlar”ın kefaleti olmadan Türk illerine girilemediğini anlatır. Müslüman tüccarların Kırgız, Oğuz ve Kemak illerinde, büyük kütleler halinde, müşkülâtli yollarda, mahalli dostlarıyla aylarca beraber kalarak aynı şartlar içinde işlerini görmeleri bu tüccarların arasında müşterek taahhütlerin vücuda gelmesine vesile olmuştur”. (a.g.e)

Bu satırlar herşeyi açıklamaya yetiyor!. Bir kere, bozkır devletlerini kuran Türkler, Moğollar ve diğerleri öyle safkan-“ilkel komünal toplum insanları- mücahidleri” falan değillerdir! Bunlar, herşeyden önce, ucu Sümerlere kadar uzanan medeniyetlerle-sınıflı toplumlarla ilişki içinde olan insanlardır. Ve de, parayı bilmek bir yana, ticaretle içiçedirler. Tamam, bu insanların bir ucu hala ilkel komünal topluma-aşiret toplumuna- dayanır. Bu yüzden de, “tüccarlar” bunlar için makbul insanlar değildir! Ama diğer yandan da, sınıflı toplumlarla alışverişleri düzenleyen bu tüccarlarla içiçedirler ve ticaret yapmaktadırlar. Bütün bunları nasıl açıklayacağız?

Bilişsel Tarih Bilimi açısından bakarsak olay şudur: İlkel komünal bir toplum- gentilice toplum düşününüz. Bu toplum sınıflı toplumlarla ilişki-etkileşme içine giriyor. Bu ilişkinin-etkileşmenin her basamağında (bu bir ticari ilişki olabilir, başka bir ilişki biçimi olabilir, farketmez) elde edilen her sonuçla birlikte, buna paralel olarak, taraflar da bu etkileşmeden değişerek çıkarlar (değiştirirken değişme). Üretirken, kendini de üretme-değişme olayıdır bu. Her seferinde kendi kendini yeniden üreten bu süreç boyunca, sürecin her basamağında, her ilişki, bir önceki ilişkinin değiştirdiği taraflarca yürütülür.

Buna isterseniz, bir ilişkinin evrimi süreci de diyebilirsiniz. Yani, medeniyetle ilişkiye giren barbarlar, öyle mutlak, değişmeyen insanlar olarak kalmazlar. Ama bu bir süreç olduğu için, sürecin başlangıç aşamalarında değişim hep eski -varolan sistemin- bilgi dağarcığının içinde olur. Yani barbar, değişimle birlikte edindiği yeni bilgileri hep mevcut gentilice bilgi dağarcığının içine monte etmeye çalışır. “Barbar” olduğu için tüccarı sevmez, onu küçük görür, ama diğer yandan da onlarla işbirliği yaparak ticaretten payını alır. Bütün bunları yaparken de hep kendini aldatır: “Kâfirlerden” haracını almaktadır o! Buna atalarımız “minareyi kılıfına uydurmak” demişler. Bu süreç doğada da aynıdır. Evrim sürecinin diyalektiği de böyledir yani. Yeni, daima eskinin içinde oluşur, gelişir. Bu nedenle, işi bozkırda ticaret yapmaya, ticaret yollarına hakim olabilmek için devlet kurmaya kadar vardırıran barbarlar, artık eski barbar kabuğun içinde gelişen sınıflı toplum insanlarıdır. Ama kabuk halâ yerinde durduğu için, eski toplumsal DNA kalıbı parçalanmadığı için, biz bunlara “medeni”, bunların kurduğu “devletlere” de gerçek devlet diyemiyoruz. Bu aşamada bunlara halâ barbar, kurdukları devletlere de “Bozkır Devleti”, ya da “Aşiret Devleti” dememizin nedeni budur. Eğer devleti bir civcive benzetirsek, bu proto-“devletler” kendi kabuklarının içinde olgunlaşmış, doğuma hazır hale gelmiş ve kabuğunu kırmaya çalışan o civcive benzerler.

TÜRKLER VE İSLAMİYET

“İsa'nın doğumundan sonraki 7.ci yüzyıl başlarında, 622 yılı, Hz. Muhammed'e Tanrı elçiliği (Peygamberlik) geldi. Bu elçilik: Yeryüzünün Yakındoğu ana medeniyetlerini boğan ve dünya ana ticaret yollarını leşleriyle tıkayan Fars ve Bizans İmparatorluklarını temizlemek için verilmiş bir kutsal görevdi. Bizans, sık sık Barbar aşuları aldığı için, arasıra dirilişe uğratılıyordu. Fars, hem Yakındoğu medeniyetinin ticaret şahdamarı üzerine oturmuş, hem yüzyıllardan beri Barbar aşısı yemediği için kankıran olmuştu. Önce tarih sahnesinden Fars kaldırılacaktı. Çünkü yeryüzünün en büyük iki kadim medeniyet ocağı (Yakındoğu ve Uzakdoğu) arasındaki tıkanıklık açılmadıkça insanlık rahat nefes alamıyacaktı. İşte o zaman, birbirlerinden hiç haberleri yokken, Güneydoğuda Hicaz Araplığı ile, Kuzeydoğuda Ortaasya Türklüğü arasında, konuşulmadık bir işbirliği baş gösterdi. Tıkanan en büyük Orta Cihan ticaret yolunu güneybatı ucundan Araplar, kuzeydoğu ucundan Türkler zorlamaya giriştiler”.

“Araplar da, Türkler de ansızın Batı dünyasının tarihine giriyorlardı. Sosyal düzey bakımından Araplar önde: Yukarı barbarlık konağına erişmiş, medeniyete atlamak üzere idiler. Türkler, onlardan bir basamak geride: Göçebe çobanlık konağında, henüz kentleşmeye geçmek üzere idiler. Bu sosyal ve tarihcil ve coğrafyacıl nedenlerle: Orijinal İslam medeniyetini kurmak Araplara, bu kuruluşu bilmeden de olsa savunmak Türklere düşüyordu”.

“En büyük cihan ticaret kervanlarının güneybatıdaki UMMAN YOLUNDAN Araplar, kuzeydoğudaki İPEK yolundan Türkler davrandılar. Türkler, İbrahim zamanındaki göçebe Semitlerin sosyal düzeyinde idiler. Araplar, kendilerinden önce Greklerin, Romalıların ulaştıkları bezirgan kentlerdeki düzeyde idiler. Türkler, aşiret göçleriyle, toplum olarak, iki Uzak-Yakın Doğu medeniyetleri arasında gelişigüzel trampa yapıcı idiler. Araplar, Finikeliler, Grekler, Romalılar gibi, düzenli, sürekli ve bilinçli yarı korsan, yarı gazveci büyük ticaret alışverişi yapıyorlardı”.

“Yeryüzünde en işlek ticaret yollarının şahdamarı IRAK - SURİYE içinde atardı. Bu iki gelenekçi dörtyol ağzı Arapların elindedir. İslamlık, işlek ticaret antreposu ve kervansarayı olan Mekke – Medine gibi hicaz kentlerinden kalkışıp yürüyünce, Suriye ile Irak yolları kendiliğindenmişçe önlerinde açılacaktır”.

“Özellikle Fars medeniyeti, İslam yumruğu ile, bir vuruşta iskambil kağıdından şatolar gibi yıkılıverdi. Bu yıkılış tesadüf değildir. "Mucize" iki yanlı vuruşla başarılmıştır. İslam Araplığı, Yakındoğu medeniyetlerinin geliştirdiği evrensellik ülküsünü bayraklaştıran yukarı barbarlık savaşçılığının yaman dinamizmi ile atılırken, Ortaasya' da göçebelikten kentleşmeye doğru gelişen taptaze Türk gücünü, kendiliğinden, pek düşünmeden, fakat sezerek kendisiyle ortak

bulmuştur.. Güneybatıdan Arap-İslam, kuzey doğudan Türk-Şaman akınlarıyla iki ateş arasına düşen Fars İmparatorluğu, yıldırım savaşları ortasında yıkılmayıp ta ne yapacaktı?”⁹

Yukardaki birkaç paragraf aslında herşeyi anlatıyor, başka hiçbirşey söylemeye gerek yok!. İslamiyeti, Araplarla Türkler arasındaki ilişkilerin nedenlerini.. herşeyi herşeyi..

Ama dönelim biz gene Türklere..

Eski bir Türk atasözü var, “halk hakanın dinindedir” diye, bu söz Türklerin kahramanlık çağına (“askeri demokrasi” çağına), halkla askeri şefin çıkarlarının henüz daha uyum içinde olduğu çağa ait olsa gerek. Fetihler yapılıyor, ganimetler elde ediliyor, herkes durumdan memnun! Ama yetmiyor bunlar, tarihin önünüze koyduğu görevler büyük, cihana hükmetmek zorundasınız, “ya hep ya hiç” olarak varolabilirsiniz, sizin kaderiniz böyle çizilmiş! Kim mi çizmiş kaderinizi! İçinde bulunduğunuz coğrafya, medeniyetlerle olan ilişkileriniz, yani tarih. Ve işte o tarih, böyle bir dönemde önünüze İslamiyeti çıkarıyor. Daha önce de bir sürü dinle ilişkileriniz olmuş. Kendi öz dininiz de var zaten: Şamanizm. Ama Şamanizm’in artık size dar geldiğini görüyorsunuz, siz cihangir olma sevdasına kapılmışsınız bir kere. Bunun dışında Hind’de Hindu dinini, Çin’de Budizmi, Konfüçyus’u tanımışsınız. Ama bunların da size göre olmadığını hissediyorsunuz. Hatta, mümkün olduğu kadar bunlardan uzak durmaya çalışıyorsunuz. Çünkü, bunlara yakayı bir kaptırdınız mı yok olur giderdiniz o medeniyetin içinde. Ama İslamiyet onlardan farklıydı, İslamiyette sizi kendisine çeken, bağlayan ve size çok şeyler vaad eden bir başka yan vardı: “Cihad”!..

İslamın “cihad” anlayışıyla Türklerin fütuhat anlayışlarının örtüşmesi tesadüf değildir. Cihad, “kafirlere karşı kutsal savaş” anlamına geliyordu! Kimdir buradaki kafir peki? En başta Bizans ve Fars medeniyetleri değil mi? Nitekim İslam önce bu iki “kafirle” hesaplaşmak zorunda kalmıştı! Tabii cihad genel bir kavram aslında. İslamın dışında kalan herkesi kapsıyor bir yerde; ama “kafir” derken kastedilen, zenginliği elde tutan diğer rakip medeniyetler oluyor. Din de işin ideolojik kılıfı! Fütuhat, fetih ise, barbarların sınıflı toplumları-medeniyetleri bir tarihsel devrimle ele geçirmesi, köleci toplumun kokuşmuş insan ilişkilerinin yerine, taze insan ilişkilerini koymaları değil midir! Yani düşman aynı: Her iki toplumun yolunu tıkayanlar da aynı. Bizans, Fars ve yol üzerinde duran diğerleri!.. “Ganimet”mi dediniz? O da, İslami cihad’ın barbarların fütuhat ve yağma anlayışlarıyla örtüşen, onları motive eden en önemli unsuru! Yani, her ikisinde de olan bir şey!. “Kutsal savaş”, ”dünyayı kafirlerden temizlemek”, “bütün dünyaya hak dinini yaymak”, bunların hepsi Türklerin tarihsel devrim anlayışıyla örtüşen şeylerdi.

TÜRK - MÜSLÜMAN SİLAH ARKADAŞLIĞI - DÜŞMANLIĞI

“Arap - İslamlığı ile Türk - Şamanlığı, savaş alanında, danışıklı imişçe ve andlaşmışça birbirlerine omuz verdiler. Peygamber Muhammed’in Türkler üzerine iyi şeyler söyleyen Hadis’leri anlamlıdır. Arada, sözleşilmemiş bir Arap Türk ittifakı vardı. Ortak düşman Fars İmparatorluğu yıkılır yıkılmaz, Arap dini ile Türk dini birbirlerine dost ve müttefik ellerini uzatmış durumda idiler. (Ama bu hep böyle devam etmez. Arada çıkar çatışmaları ve egemenlik mücadeleleri de olur. M.A) İlk silah arkadaşlığının balayı çabuk geçti. Araplarla Türkler arasında talan edilen Acem İmparatorluğu yıkılınca, işler değişti. Bezirgan saltanatını bütün kalleşliği ve korkunçluğu ile hortlatan Emeviye hükümdarlığı ile birlikte işler tersine döndü. Arap İslamlığı, Acem saltanatını Ortaasya’dan geçen İpek Yolu’nu açmak için yenmişti. Şimdi ise bu yolun üstünde Türkler duruyordu. Araplar, Türklere karşı hemen Acemlerle elele verdiler. Halife Yezid zamanı, Cürcan ülkesi savaş alanı oldu. Yıl 680’den sonralarıydı. İslamlığın kuruluşu üzerinden yüz yıl geçmemişti. İslam Arap - Acemler kan cümbüşü ile Türk avına çıkmışlardı. Henüz Cengiz ve Timur’ların karşı taarruzları uzaktı. Fakat İslamlık saltanata düştükçe, kendi mezar kazıcılarını Türkler arasından çağırılmazlık edemeyecekti” (a.g.e)

⁹ Dr.H.Kıvılcımlı, a.g.e

TÜRKLER NE ZAMAN, NASIL MÜSLÜMAN OLDULAR?

Emeviler döneminde Müslümanlar Ortaasya'ya kadar geldiklerinde Türklerle Müslümanların araları hiç de iyi olmamıştı. Emevi-müslüman orduları bu dönemde Türklerle kan kusturmuşlardı. Hatta, birçok Türkü esir alarak köle yapmışlar, sonra da onları ordularında asker olarak kullanmışlardı. Doğu-Batı ticaretinin Ortayol'unu ele geçiren Müslüman Arapların amacı aradaki barbar aşiretleri kontrolleri altına alarak yolun güvenliğini sağlamaktı.

“İslam medeniyeti, Emevi yıkılışını geçirdikten sonra, Eba Müslim gibi yaman bir Türk ihtilalcisinin kurduğu Abbasiler çağına girmişti. Ancak o zaman İslamlık Türklerin içine işleme yollarını buldu. Bu gerçeği, Türklerle karşı hiç saygı beslemiyen İslam tarihçileri açıklarlar”:

“Ve fil-cümle zaman geçtikten sonra, Abbasiye devletinde Türk neslinden Salur bin Tak (Dağ oğlu salur) Han'dan bir kişi kral oldu ki ona Çanak Han derlerdi ve Kara Han lakabı alır. Türk Hanlarından ilk İslama gelen, mümin olan oldular. Ve Hicret'in 300'ünde (Milad: 9-10uncu yüzyıl) Türklerden 2000 kişi, hargahı ile İslama girüb mümin ve müttaki oldular. Ondan ötürü buna Terk - İman denildi. Lafzında hafifletilip Türkman dediler. Türkmanın adı ol vakitten beru konuldu. Ve sonra, çünkü Çanak Han öldü, yerine Musa Han geçti... Etraftan işittiği ülemayı ve fukarayı (bilginleri ve dervişleri) toplayıp, Mescid ve medrese (okul) ve Zaviyeler (tekkeler) yapıp, en sonra ölünce, amcası Buğra Han Harun bin Süleyman yerine kral oldu. Kaşgar ve Balasağun'a, ta Hitay ve Çin sınırına varınca malik idi. Hicret 389 Samaniyan devleti çökünce, Buhara'yı ele geçirdi. Ol dahi ölünce, andan sonra Ahmed Han bin Ebu Nasr bin Ali tahte geçti. Türklerin kafir erine ulu savaşlar açardı. Ve bunun zamanında Türklerden çok taife imana geldi. Dindar ve fazıl ve ilim ve dinsever idi”..

“Bu, Arap ve Acemlerin Türkleri değil, Türklerin Türkleri Müslüman etmesiydi. İnançta zor sökmemişti. Nasıl Avrupa'da Hristiyan Havarileri ve Ayos'ları Cermen ve ilh. barbarlarının önce elebaşlarını (din ve idare şeflerini) kazanıp, çökmüş Roma medeniyeti tertibinde birer "Kral" uydurmaya başladılarsa, tıpkı öyle, İslam Aziz'leri, Derviş'leri, Bilginleri de "Kafir" Türklerin ulularından, Han'larından işe başladılar. Avrupa tarihi ile Asya tarihi paraleldi. Cermenlerin Hristiyan oluşları ile Türklerin Müslüman oluşları aynı determinizme uyuyordu. Aradaki tek fark, İslamlığın Hristiyanlıktan 622 yıl sonra başlamasında toplanıyordu. Türkler, Cermenlerden yüzlerce yıl sonra, evrencil sistem durumuna girmiş bir tek tanrılı dine giriyorlardı” (a.g.e).

Bu nokta çok ilginçtir. Yıllarca, Arap-Emevi ordularının içinde köle askerler olarak yer alan, İslam medeniyetinin içine her alanda sızmış bulunan Türkler, Abbasiler döneminde en tepeye kadar yükseliyorlar. Eski köleleri kral yaparak kendine bir tür barbar aşısı yapıyor medeniyet!¹⁰

Ama, Türklerin İslamiyeti kabulünü sadece Abbasi köle-Türk sultanlarına, ve Arapların, “kapıdan giremiyorsan bacadan girersin” türü oyunlarına bağlamak doğru değildir. Yani olay sadece saf barbar Türkler (ya da Cermenlerin) medeniler tarafından kandırılmaları olayı değildir! Eğer bu iş Türklerin (ya da Cermenlerin) de işine gelmeseydi gene de birşey olmaz, herkes kendi yoluna giderdi!.

Türkler, İbni Haldun yasalarına göre Arap yükselişinin artık durmaya başladığını görüyorlardı. İslamiyeti kabul ederek onunla bütünleşmek, onları o güne kadar İslam medeniyetinin elde ettiği bütün başarılarla ortak edecek, İslamın yükselen yeni yıldızı yapacaktı. Bu apaçık ortadaydı. Kendileri kentten çıkma yerleşik bir toplum olmadıkları için, belirli kurum ve kurallarıyla orijinal bir medeniyet yaratamamışlardı. İslamiyet ise, medeniyetin bütün bu kazanımlarını, onlarda olmayan herşeyi, onlara altın bir tepsi içinde sunuyordu. Hem sonra artık fütuhatçılık da nitelik değiştirmeye başlamıştı. Eskiden vur-

¹⁰ Bu, sadece İslam medeniyetine özgü bir şey değildir. Daha sonra göreceğimiz gibi aynı durum Bizans için de söz konusudur. Dışardan bakınca bin yıldan fazla yaşamış görünen Bizans bunu hep barbar aşılılarıyla kendini yenileyerek başarmıştır. Yani, Bizansın başına da az barbar kral olmamıştır!...

kaç şeklinde, kalıcı sonuçlar doğurmadan yapılan, en fazla ganimet olarak çekilme şeklinde olan fetihlerin yerini artık ülkeleri fethetme, oralarda bir düzen oluşturarak kalıcı olma şeklinde yapılan fütuhatlar almak zorundaydı. Araplardan boşalan yeri doldurmak, ticaret yollarının güvenliği açısından yaşamsal öneme sahipti. Ama bütün bunları yapmak, bu tarihsel görevi yerine getirebilmek için de, İslamiyet gibi, farklı kökenden insanları biraraya getirebilecek, belirli kurum ve kurallar içinde onları birarada tutabilecek bir üstyapı kurumuna ihtiyaç vardı. Tencere yuvarlanmış kapağını bulmuştu. Ve Türkler İslamiyeti kabul ettiler. Önce askeri şefleri tabi, sonra da “halkın dini hakanın dinidir” töresi uyarınca diğerleri.

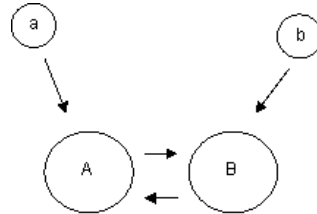
Peki sadece bu kadar mı? Yani herşey bir çıkar birliğinin, politik birliğin, ya da Arapların ayak oyunlarının sonucu olarak mı gerçekleşti? Böyle olsa bile, İslamın o koskoca minaresi mevcut gentilice düzenin-“türe”nin içine nasıl sığdırıldı?

TÜRK-İSLAM ETKİLEŞMESİ TASAVVUF SENTEZİNİ DOĞURUR

Sentez, ürün demektir. Peki bir ürün nasıl oluşur? **A** ve **B** gibi iki unsur etkileştikleri zaman bir sonuç ortaya çıkar. Potansiyel bir gerçeklik olarak ortaya çıkan bu sonuç da (aynı anda) bir dış unsurla girdiği ilişki içinde objektif bir gerçeklik haline gelerek bir ürün-sentez adını alır. Bütün bunları 4.çalışmada “Sistem Teorisinin Esasları ve İnfomasyon İşleme Süreci”nde şöyle ifade etmişiz:

“Önce ilk durum’dan (initial state) başlayalım. Bir sistemin ilk oluşum hali, ya da, başlangıç anının (bu “an” söz konusu sistem açısından zamanın başladığı sıfır anıdır!) potansiyel gerçekliği olarak da tanımlayabileceğimiz bu ilk durum, **A** ve **B** gibi iki madde-enerji-bilgi alanı arasında gerçekleşen girişimin-etkileşimin başlangıç zemini. **A** ve **B** arasında bu andan (sıfır anından) itibaren ortaya çıkacak ve onları birbirlerine göre objektif gerçeklik haline getirecek olan etkileşimler bu zemin üzerinde meydana gelirler. Bu türden karşılıklı etki ve tepkilerin sonucunda ise sistemin outputu-çıktısı olarak yeni bir durum-sistem ortaya çıkar”¹¹..

Şimdi, bir yanda, henüz “kan” ilişkileri içinde varlığını sürdüren bir toplum olarak Türkler var. Bunun karşısında da Araplar ve kentten çıkma bir medeniyetin üstyapı kurumu olarak İslam Dini. Bunları aşağıdaki şekilde (a) ve (b) olarak gösteriyoruz. Birbirleriyle etkileşmeye girişmeden önce bunlar, farklı süreçlerin ürünü olarak, birbirleri için potansiyel gerçeklik konumundadırlar. Sonra, etkileşme başlayınca, sıfır anının o potansiyel zemininde bir “ilk durum” oluşur. Türkler ve Araplar-İslam da- artık o “an”dan itibaren karşılıklı olarak girişecekleri etkileşmeler içinde birbirlerini değiştirip-yeniden yaratarak, birbirlerine göre (**A** ve **B**) bir varlığa sahip olacaklardır.

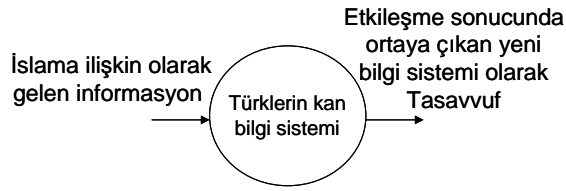

Etkileşme öncesi Türklerin (a) “kan” kökenli bilgi sistemiyle, “medeni” bir bilgi sistemi olan İslamiyet (b) arasındaki etkileşmeyi açıklayabilmek için şöyle bir örnek verelim:

Henüz daha ilkokula gitmekte olan bir çocuğa Kuantum Fiziğini anlatmaya kalkarsanız ne olur? Çocuk hiç bir şey anlamaz! Çünkü, “anlamak”, “dışardan” gelen bilgiyi o ana kadar sahip olduğunuz bilgiyle işleyerek bir sonuç-ürün oluşturabilmektir. Çocuğun

¹¹ www.aktolga.de 4.Çalışma

sizi anlayabilmesi için, “onun bilgi seviyesine” inmeniz gerekecektir. Ya da, şöyle diyelim, çocuk, sizin anlattıklarınızdan, ancak kendi bilgi seviyesine uygun olan informasyonları alabilir. İşte, ilkel “kan” bilgi sistemine sahip olan barbar Türklerin İslamiyet’le etkileşmelerinde olan da aynen budur. Bu nedenle, İslamiyet’le ilişkiye giren Türkler’in anladığı İslamiyet ancak İslamiyetin ilk oluşum dönemindeki (Hulafai Raşidin dönemindeki) İslamiyet’tir. Yani, Türkler, etkileşme esnasında, İslama ilişkin olarak ancak kendi bilgi sistemleriyle bağdaşabilen informasyonları alabilirler. Başka türlü mümkün değildir. Gelen informasyonlar kan bilgi sistemine ilişkin nöronal ağlarda kendilerine en yakın bilgileri temsil eden sinapsları aktif hale getirirler. İslamdan öğrenme ve öğrenerek kendini yeniden yaratma olayı Türkler açısından böyle gerçekleşir. İşte “Tasavvuf” bu şekilde ortaya çıkıyor. İnfomasyon İşleme Teorisi açısından Tasavvuf’un diyalektiği budur. Bu yeni “bilgi” ile çevreyle etkileşmeye başladığınız zaman da, o maddi bir güç haline gelir. Dervişlerin, tarikatların, Ahi Evran’ların, Şeyh Bedreddin’lerin ve de tabii, Osmanlı Devletini kuran iradenin gerçekliği bundan ibarettir.

“Tarikat Güçleri: Her Boy Kan'ının, Kam adlı kutsal başlarından İslâm dinine aktarılmış kişilerden kurulmuştur. Kam'lar Şamanizm'in göçebe atılganlığından, çökkün İslâm toplumuna savaş ülkücülüğünü getirmişlerdi. Aşınan, Derebeğileşen İslâmlığa İlb'ler taze KILIÇ gücünü, çeşitli Tarikat (dişi YOL) erleri olan Derviş'ler de taze İNANÇ gücünü aşılamışlardır”.

“Osmanlı Toprak Düzeni derebeğileştikçe beliren, o, bir karanlık köşeye pusmuş, zenginlere yarıdakçılık eden asalak, dilenci Derviş tipi, sonraki soysuzlaşmalardan fırlamıştır. Oğuz Oymağında ve Boy'unda Kam ne ise, ilk Osmanlı fütuhatında Derviş odur. İlk Derviş, yürekleri inançla dolduran, ruh koruyucu, moral düzeltici, gereğince kılıca da sarılıp önde dövüşücüdür”.

“Onun için, ilk Osmanlılıkta Derviş te, tıpkı İlb gibi, yerine göre Kolonizatör, yurda bayındırlık getirici toprak üretmeni, örnek işletmeler kuran tarım geliştiricidir. Yerine göre, yalın kılınc akıncıdır. Orta barbar askercil komunası'nın bütün dinamizmini taşır”.

“Osmanlılık, "Tarikat" adı ile (Tasavvuf bilinci ile) çöken medeniyet yapısına barbar aşısı yapan, hem ekonomik, hem politik örgütler kurdu. İlk Osmanlı fütuhatındaki silâhlı güçler de, tarikat erleri dervişlerle ruh ve beden birliği yaparak gelişti. O nedenle, ilk Osmanlı silahlı güçlerinde İlb'i (Gaazi'yi) Derviş'ten ayırdetmek güçtür. Bunu bize en iyi belgeleyen şey, Osmanlı ileri atılışında Ordu-Ulus gücünü en örgütlüce ve en bilinçlice temsil eden tarikatların aldıkları adlardır. Birkaçını analım:

1. "Gaazîyan'ı Rûm": Açıkça, Bizansı temizlemeye gelmiş kılıçeri "İlb"lerin (Gaazi'lerin) dişiyolu (Tarikatı)dır.
2. "Abdâlaan'ı Rûm": bunlar da Gaaziyan'dan kıl kadar aşağı kalmayan kutsal savaşçı yürüklerin savaş-politika örgütüdür.
3. "Ahiyyan'ı Rûm": Şehir üretmenleri'nin hür ve kamucu sosyalist loncalarıdır. Zaman za-zaman ordulaşarak devlet yıkan ve devlet yapan tarikattendirler.
4. "Bağcıyan'ı Rûm": adı üstünde, tıpkı Anadolu'da derebeği zulmüne ve saltanatına karşı savaşmış, Yeniçeriliğin ruhuna işlemiş Bektaşilik gibi, tarım üretmenliği'ni sınır savaşçılığı ile bağdaştırmış bir dervişliktir”.

"Hepsi batınî ("İçerûdan içerû")dirler. Çökkün medeniyet derebeyliklerine karşı içlerine kapanmış gizli savunma örgütleridirler. İçine girdikleri daha ileri üretim yordamında "Ahî" (Kardeşçil), yahut "Kalenderî" (Hoşgörülü: Stoisyen) olarak sosyalistçe çalışıp yaşarlar. "İş başa düştü" mü, çekice, bıçağa sarıldıkları gibi, kılıca, tebere de sarılıp "Pir aşkına" ölesiye dövüşmeyi de bilirler." (a.g.e)

Evet, Tasavvuf, Türkler için, kan teşkilatının yerini alan yeni bilgi sistemi olur. Kan, daha dar, bir boy'a, bir aşirete özgü gentilice bir bilgi sistemi iken, Tasavvuf, bütün insanları kapsayan evrensel bir bilgi sistemidir.

Peki, Kan bilincinden Tasavvuf bilincine bu geçiş nasıl olmuştur? İnsanlar Tasavvuf'u nasıl öğrenmişler-benimsemişlerdir!

İSLAMLIGIN TÜRK TOPLUMUNDA KAN-BAĞLARINI ÇÖZÜŞÜ

"İslam, daha doğarken, Tarih öncesi Arap toplumunun Kan bağlarını temizledi. Hazret'i Muhammed'in Medine kentine göçmesi bu çığı açtı. O zamana dek Arabistan'da, belki birkaç Yahudi dışında, herkes "Kankardeşi" idi. Yani insanlar, kendi kabile ve kan örgütlerinin içinde olanlarla kanı, canı pahasına kardeşti. Kendi kanından olmayanı kardeş sayabilmek için, Türklerde görüldüğü gibi, birbirinin kanını törenle içmek gerekirdi".

"Yesrep kentine (Medine'ye) göçülünce, iki tip Müslüman ortaya çıktı: "Muhacirin" adlı Mekke kentinden göçmüş Müslümanlar, "Ensar" adlı, Muhacirlere yardım eden Yesrepliler. Bunlar ayrı ayrı Kentlerden, ayrı kabilelerden, ayrı Kan'dan gelme insanlar oldukları halde, aralarına kimi Habeş Acem gibi ta uzak ülkelerden gelmiş Yahudi ve "Müşrik" gibi yabancı inançlardan yeni çıkmış kimseleri de alarak, hep birden "MÜSLÜMAN KARDEŞLİĞİ" kurdular".

"O zamanın insanlığı için bu anlayış ve davranış İhtilallerin en korkuncu ve büyüğü idi. Nitekim, artık lafın para etmediğini görüp, kılıçlı davranışa giren müslümanlığın ilk büyüklüğü anlamında kalmış birkaç yüz kişilik Bedr gazvesi, Araplar için, o zamana dek görülmüş, işitilmiş olmayan bir sahne idi: Babalarla oğullar kılıç kılıca gelmişlerdi. Genç Müslümanlar, yaşlı atalarını dize getirmişlerdi".

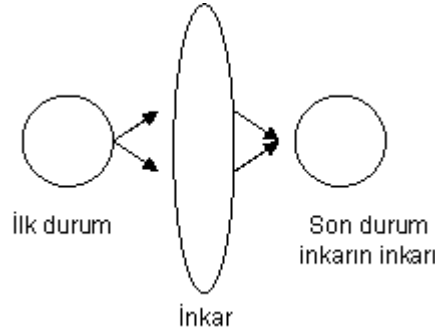
"İslam dininin Türk toplumuna etkisi daha başka türlü olmadı: Müslümanlık, Türk toplumunda, o zamana dek yaşayan sınıfsız toplum davranış ve düşüncelerini, sosyal sınıflı toplum davranış ve düşüncelerine doğru değiştirdi. İlkel Sosyalizm çağı olarak sosyal sınıfları bulunmayan Türk toplumunun yazılmamış kuralları: KANKARDEŞLİĞİ ANAYASASI idi. İslamlıkla birlikte, o yazılmamış Türk Töresi'nin yerine, sosyal sınıf münasebetlerini haklı çıkarıp düzenleyen yazılı doğma'lar, Nas'lar geçti. Arap toplumu için de İslamlık: Arapların CAHİLİYET dedikleri yazısız kankardeşliği düzenleri yerine, bezirgan ilişkilerinin en temiz ve en yüceltimli ruhunu geçiren yazılı Kur'an hükümleri oldu".(a.g.e)

İlkel komünal toplumda yaşayan insanların Kan bilinci -bilgi temeli- onların farkında olmadan yaşarken öğrendikleri implizit -bilinç dışı- bir bilgi sistemidir. Bu türden bilgilere sahip olmak aynen ana dilin öğrenilmesine benzer. Kendi varlıklarını ancak komünal varlıkla birlikte oluşturabilen bu insanlar için komünün dışında birey olarak varolmanın bir anlamı bulunmadığından, onların bireyler olarak sahip oldukları bilgi temeli de bu komünal Kan bilgi sisteminden ibarettir. İnsanların, doğdukları andan itibaren anne babalarından, çevredeki diğer komün üyesi insanlardan farkında olmadan öğrendikleri yaşam bilgileridir bunlar.

İşte, sınıflı toplum ve birey-kendisi için varolma bilgisi, bilinci böyle bir sistemin içinde gelişmeye başlıyor. Bu nedenle insanlar, üretici güçlerin çok yavaş geliştiği bir dönemde, ancak zamana yayılan uzun bir geçiş sürecinin içinde adım adım kendilerinin birey olarak farkına varabilirler. Toplumsal bir denge "durumu" değişmeye başladığı zaman öyle hemen ertesi gün bunun yerine yeni duruma (sınıflı topluma) ilişkin yeni bir bilinç geçirmez!. Bilinç daima maddi gelişmenin gerisinden gelir. Üstelikte bu geçiş bir

süreçtir. Arada birçok basamaklar bulunur. Sınıflılığın gelişmeye başladığı o ilk zamanlarda, kendini komünden kopuyormuş gibi hisseden, komünden ayrı bir birey olarak var olmaya başladığını hisseden insanlar müthiş bir korkuya kapılırlar. Sudan çıkmış balığa dönerler adeta! İşte, İslamiyet'le ilişkiler de bu psikoloji ve geçiş atmosferi içinde gelişmeye başlıyor. Komün suyundan çıkmaya başlayan balıklar, İslam'la etkileşimin sonucu olarak Tasavvuf adı altında kendilerine yeni bir bilinç-bilgi sistemi üretiyorlar. Öyle ki, bu yeni bilgi sistemi artık hem bireyin varlığını görmekte-kabul etmektedir, hem de ona (bireye), bütünü içinde tekrar “kendi varlığında yok olabileceği” bilincini vermektedir. Bundan daha ideal bir çözüm olabilir miydi Türkler için.

Ama bütün bunlardan, “Tasavvuf” adı altında, sadece Türklere özgü, her dönemde geçerli bir bilgi sisteminin oluştuğu sonucu da çıkarılmasın! Türkler'in tarihinde üç çeşit Tasavvuf düşüncesi vardır. Birincisini gördük. Orta barbarlığın kahramanlık çağına uygun Tarihsel Devrim döneminin Tasavvuf'u. İkincisi, daha sonra, sınıflı topluma geçildikten sonra (devletleştikten sonra) bir iç dinamik unsuru -iç Tarihsel Devrim potansiyeli- olarak ortaya çıkar. Örneğin Şeyh Bedreddin'in Tasavvuf'u bu ikinci türdendir. Kan düzeninden sınıflı topluma geçişe karşı çıkan, o “ilk denge durumunun” inkârı olarak gelişen sınıflaşmaya karşı bir protesto-başkaldırı düşüncesi olarak ortaya çıkar. Üçüncü tip tasavvuf düşüncesi ise “atı alan üsküdarı geçtikten” sonra, bu gidiş karşısında çaresiz kalan insanların içe kapanarak toplumda kaybolan dengeyi (sıfır noktasını, Hak'kı) bireysel olarak kendi içlerinde aramaları şeklinde oluşur. “Nefsini yok etmek için” uğraşan ve diğer insanlara da bunu öneren bu üçüncü tip dervişler, sınıflı topluma geçişle birlikte olup biten herşeyin, bütün kötülüklerin sorumlusu olarak insanın nefsinin, yani benliğini görürler. Bunu yok etmek için de, ucu kendine işkence etmeye kadar varan içe dönük bireysel bir çabayı öngörürler. İnsanlığın ancak, inkârın diyalektik anlamda inkârı yoluyla, yani bireyin gelişerek kendi bilincine varması yoluyla daha ileriye gidebileceğini, nefsin, ancak bu şekilde kendini inkâr ederek, kendi varlığında yok olabileceğini göremezler.

Türk devletleşmesine, sınıflı topluma geçişe paralel olarak, Türklerin İslam dini karşısındaki konumlarında da büyük değişiklikler olur. Egemen sınıf kendini resmi İslam'la bütünleştirirken, bu sürecin içinde oluşan halk-muhalefeti de daha çok İslamın içindeki bölünmelerden de etkilenecek şekilde ifade etmeye başlar. Türk tasavvufunun Alevilik adı altında Anadolu'ya özgü bir dinsel düşünce akımı olarak ortaya çıkması da bu sürecin içinde gerçekleşir.

TÜRKLER ANADOLU'YA GELİYOR

“Ortaasya'da nüfus mütemadiyen çoğaldığı için ahalinin buradan başka taraflara göç etmek mecburiyetinde kaldığı tarihi kayıtlardan anlaşılmaktadır. En büyük muhaceretler, fütuhatları müteakip geçirilen nisbi refah devirlerinde nüfusun artmasının sonucu olarak meydana gelmiştir”.¹²

Bu noktada biraz duralım! “Nüfus niye artıyor Ortaasya'da? “Fütuhatları müteakip geçirilen nisbi refah”tan dolayı! Yani fütuhatla birlikte elde edilen ganimetler, zenginlikler sonucunda insanların yaşam koşulları düzeliyor, bu da onların kendilerini üretmeleri sürecine yansıyor! Ama bu öyle

¹² Togan, A. Z. V. (1970). “Umumi Türk Tarihine giriş.” Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul

bir süreçti ki, bir kere içine girdinmiydi ya çıkamazdın artık! Çünkü, artan o nüfusu beslemek de lâzımdı! Yani, fütihat nüfus artışına, nüfus artışı da yeni fütuhatlara yol açıyordu. “Muhaceret”, yani göç de bu sürecin bir sonucuydu. Çünkü fütihat çevreyle sınırlı bir ilişki biçimiydi, bir noktaya ulaştıktan sonra artık bu çevre dar gelmeye başlıyordu.

Barbarların medeniyetle ilişkileri sadece fütuhatla sınırlı değildi tabii! Medeniyet daha üstün bir yaşam biçimi, “medeni insanlar” da çevreyle -doğayla ilişkide- etkileşimde daha fazla bilgiye-tekniğe sahip oldukları için, karşılıklı ilişkiler-etkileşmeler esnasında barbarlar medenilerden çok şeyler de öğreniyorlardı; bu da onların üretici güçlerini artırıyordu. Ticaret de büyük rol oynuyordu burada. Kendi ürünlerini medenilere satıp, onlardan satın aldıkları şeylerle birçok ihtiyaçlarını karşılayabiliyorlardı. Bütün bunların da yaşam koşullarını ve nüfus artışını etkileyen şeyler olduğu açıktır. Ancak, normal koşullarda insanların çevreyle olan ilişkileri kendine bir denge oluşturarak gelişirken, burada böyle olmuyor, suyun dolma hızı bardağın kendini üretmesi sürecine paralel gitmiyor! İşte fütihat olayının önemini burada aramak gerekir. Fütihat, sisteme dışarıdan kaynak aktarma yolu oluyor! Dışardan gelen suyun bardağı doldurma hızı, bardağın kendi içinde kendini üretmesi sürecinden daha hızlı olunca da bardak doluyor ve taşıyor.

Bir üçüncü faktör de rekabettir! Ortada bir pasta vardı bütün ihtişamıyla; etrafta da, onu paylaşmak için birbirleriyle dalaşan -mücadele eden- farklı “kan”lara bağlı barbarlar! Sonuçta ise, bu mücadelenin galipleri diğerlerini kendi yaşam alanlarından kovuyorlardı! Türkler öyle ellerini kollarını sallayarak mı Anadolu’ya geliyorlar sanıyorsunuz! Moğollar onları kovaladığı için geliyorlar Anadolu’ya! Arkada Moğollar, Türkler canlarını kurtarmak için onlardan kaçarak giriyorlar Anadolu’ya!

Burada, yani Anadolu’da ise, arkadaki Moğollar’ın yerini Türklerin aldığını görüyoruz! Bu durumda öndekiler ise Rumlar, Ermeniler, Anadolu’daki diğer halklar oluyorlardı!¹³ Traji komik bir tablo değil mi: En arkada Moğollar, katmışlar Türkleri önlerine Anadolu’ya doğru kovalıyorlar; ama Türkler de, bir yandan Moğollar’dan kaçarken, diğer yandan da, Anadolu’daki diğer halklarla karşı karşıya gelerek ilerliyorlardı Anadolu’da! Antika tarihte insan ilişkileri aynen doğada olduğu gibi yürüyordu! Yaşamı devam ettirme kavgası söz konusu olunca orada insanlık falan herşey bitiyordu; kimin gücü kime yeterseydi!..

“Türkler Anadolu’da herhalde ilk defa Selçuklular zamanında derli toplu olarak yerleştiler. Aral gölünün şarkında muhalifleri (Moğollar) tarafından mağlup ve takip edilen Selçuklular, yukarı Horezm’de Amuderya’yı aşarak Horasan’a geçtikleri zaman, Abü al-Fadl al-Bayhaki’nin şahadetine göre, çok perişan bir vaziyette idiler; sonraları kendilerini toparladılar, muayyen mıntikalarda yerleşerek fütuhata başladılar ve Önasya’da yeni Türk vatanını tesis ettiler. Bizans müverrihi Nicephorus Grigoras, Anadolu’da vukua gelen bu muazzam kavimler itişip kakışması neticelerini ve Hıristiyan unsurun bu ülkeden atılmasını şu şekilde anlatmıştır: “Türkler (Selçuklular) Skitler (Moğollar) tarafından takip olunurken, kendileri de Rumları kovarak takip ettiler”. Alp Arslan’ın, 1064 te cenubi Kafkasya’da Gürcülerin ve 1071 de doğu Anadolu’da da (Malazgirt) Bizanslıların külli kuvvetlerini kırmasını müteakip başlanan bu yerleşme işi, bu hükümdarın oğlu ve halefi Melikşah zamanında husule geldi”.

“Etnik köken itibariyle bu Türklerin büyük kısmı Oğuz olmuştur. Kıt’anın şimalinde Bozok, cenubunda da Üçok boylarının yerleştiği malumdur. Mamafih, Oğuzların yalnız göçebe elleri değil, daha Türkistan’da iken oturak hayata geçmiş olanlarının da Anadolu’ya gelmiş oldukları muhakkaktır. Kaşgari ve El-Biruni gibi eski müelliflerin eserlerinden anlaşıldığı veçhile, “Türkmen” daha ziyade, medeni kavimlere komşu olarak oturan ve kısmen ziraatle de meşgul olan yarı yerleşik Oğuzlar ile, Karluk ve Kalac’lara itlak olunmuştur. Yine Mahmud Kaşgari’ye göre, Oğuzlar kendi memleketlerinde “harplere ve göçlere iştirak etmeyen tembel” zümrelere

¹³ Tamam, Türkler-Moğolların kendilerine yaptıkları gibi- Anadolu’daki diğer halkları “kovalayarak” onları yerlerinden yurtlarından etmiyorlardı, bu doğru; Türkler, bu insanları kendilerine biad etmeye zorlayarak, onları kendi egemenlik alanlarının unsurları haline getiriyorlardı o kadar!..

(cins) “yatık” demişlerdir. Herhalde Oğuz sözü göçebe hayata sadakatı tamamiyle muhafaza eden kabilelere itlâk olunmuştur. “Oğuzun arsızı Türkmenin delisine benzer” darbimeseli Türkmen zümresinin nisbeten daha terbiyeli ve daha medeni olduğunu ifade eder”.

“Selçuklular, 1071 den 1243 te Moğollara tabi oluncaya kadar müstakilen ve sonra da Moğol vasalları sıfatıyla 1300 e kadar Anadolu’da hüküm sürdüler”.

“Birinci Mes’ud Konya’yı feth etti ve Konya ile Kayseri arasındaki sahayı Türk kabilelerinin kışlak ve yaylak mıntıklarına taksim ederek Küçükasya’da Türk hükümlerliğinin merkezi haline çevirdi. İkinci Kılıç Arslan Bizans İmparatoru Manuel’i Konya yakınında, Düzbel’de mağlup ederek, Önyasya’daki Türk hakimiyetini temin etti. Ve 1180 de Danişment-oğullarının ayrı hükümlerliğine son vererek Anadolu’da tek bir Türk sülalesinin hakimiyetini kurdu. Memleketi “ülüş” usulüyle oğulları arasında taksim ederek, devletin Selçuklu sülale azaları tarafından idare edilmesini sağlamaya çalıştı. Devletin birliğini bu yolla sağlamaya çalışıyordu.”¹⁴

“Birinci Keykavus ile kardeşi Birinci Keykubat, Bizans’ın Latin hakimiyeti yüzünden zayıflamasından istifade ederek, şimalde ve cenupta ilerleyip Karadeniz’de Sinop’u ve Akdeniz’de Antalya’yı ele geçirip Rum Selçuklu devletini (Anadolu’ya Rum deniyor o zaman) o zamanın cihan ticaret yollarına kavuşturdular. Bunlar, Cenevizlilerle ticaret anlaşmaları yaparak memleketin ürünlerini ihraç etmeye ve ticareti korumaya başladılar. Memlekete ticaret kapitali girdi. Bu sayede Birinci Keykubat, Konya ve Sivas gibi şehirleri memleketin iktisadi belkemiği haline getirdi ve bundan da memlekette siyasi birliği temin yolunda istifade edebildi. Ticaret ile beraber san’atın gelişmesine de yardım etti. Sırf ticaretin korunması amacıyla 1221 de Kırım’daki Sugdak’ı fethedip Rusları haraca bağladı. Ticaret yollarında, belirli konak yerlerinde kervansaraylar bina etmek suretiyle Suriye, Şark, Garp ve Şimal ile ticaret işlerini kolaylaştırdı. Konya’dan, Kıymaz, Ubruk, Sultan-Han, Ak-Han, Aksaray, Kayseri, Sivas üzerinden Şark’a giden yolda ve yalnız Kayseri ile Sivas arasında 24 han bulunuyordu” (a.g.e).

“ÜLÜŞ” SİSTEMİ VE SELÇUKLU “İKTA”SI

“Bunlar memleketi, gerek sülale azaları, gerekse emirler arasında “ülüş” usulünü tatbik ederek idare ettiler. Uruğların (kabilelerin) işgal ettiği topraklar onların ezelden kendi mülkleri sayıldığı halde, yeni fetholunan yerler hükümdarın hususi mülkü sayılırdı, ve o da bu sahaları kendi oğulları, sülalenin diğer azaları arasında taksim ederdi”.

“Türk ve Moğollarda devletin yenileşmesi üyelük sisteminin zaruri icabıdır. Çünkü memleket üyelük’ler vasıtasıyla hükümdar aile efradı arasında taksim olununca, 4-6 batında (takriben 100-150 senede) yurtlar küçülürdü. O zaman, beylikleri idare eden hakim hanedan azası ufak kabilelere riyaset etmekle iktifa edince, iş kabile reisleri arasındaki çarpışmalara müncer olurdu. Hanların işi ise, kabileleri idare değildi; onların görevi kabileler arasında bir muvazene temin etmektir. Malikaneler küçülüp de iş kabile riyasetine kalınca, beyler hanlara karşı çıkmaya başlarlar. Uruğ (aşiret) içinde beğler kuvvetlidir, han orada yabancısıdır. Fakat beğlerin hakimiyeti bir kabilenin diğeri üzerine tegallübü demektir. Buna da uzun zaman tahammül edilemez; kabile beğlerinin tegallübü milleti uruğlar arası müşterek hakim olacak olan Açına-oğullarını aramağa mecbur eder.. İşte Çengiz de böyle bir ideal hakem-hükümdar olarak işe başlamıştır.. İşte bütün Türk tarihi bu gibi hallerin tekerrüründen ibaret olan devreleri arzeder. Türk rivayetlerinde de, önce Türk hakanları hükümler olmuş, sonra hakimiyet Oğuz yabgularına geçmiş diye gösterilir” (a.g.e).

Bu nokta çok önemli. Fütuhat sonucunda ele geçirilen yerlerin üyelük usulünce bölünmesi, bir süre sonra, sistemin-hanlığın merkezi bütünlüğünün dağılması sonucunu veriyor. “4-6

¹⁴ „Ülüş“ sistemini kullanan daha çok Moğollardır. Ama bu sistem genelde Ortaasya’daki bütün Türk Bozkır Devletlerinde kullanılır. Daha sonra Selçuklular, İslamiyetin de etkisiyle “ülüşün” yerine “ikta” sistemini kullanmışlardır.

batın sonra” devletin birliği bozuluyor, beylikler dönemi başlıyor. Ancak bu “beylikler” Ortaçağ Avrupasındaki gibi “feodal” beylikler değil! Küçük birer Aşiret-Bozkır devleti bunlar da gene! Toplum, kendi kendini üreten bir toplum olmadığı için, herkesin gözü dışarda, fütuhatta, ticaret yollarına tek başına hakim olmakta! Bu da tabii beylikler arasında çatışmalara neden oluyor. İki yolu var bu işin, ya bu beyliklerden biri diğerlerine “galebe çalacak” ve birlik bu şekilde yeniden kurulacak (Osmanlı’nın yaptığı gibi), ya da örneğin Cengiz gibi arabulucu bir Han çıkacak ortaya ve birliği o sağlayacak. Bir tür aşiretler konfederasyonu şeklinde yeni bir birlik oluşacak. Daha çok Moğollar’da ve Selçuklular’da görülen bu sistemin yerini daha sonra Osmanlı’da miri toprak düzeni alıyor. Osmanlı’yı diğer beylikler içinde yücelten, onlar üzerinde bir güç haline getiren en önemli unsur budur. Eskiden han’lık kurumunun yaptığı birliği sağlama işini, Osmanlı, İslâmiyetin bir armağanı olan miri toprak düzeniyle gerçekleştiriyor.

Devam etmeden önce burada bir de Dr.Kıvılcımlı’dan bir aktarma yapalım:

”İslam dininin Türk toplumu üzerindeki etkisi, elle tutulurca bir madde özelliği olarak Toprak düzeni alanında görüldü: Osmanlı Türklerinin Anadolu’ya göçtükleri zaman basit bir "Askeri Demokrasi" toplum düzenini yaşadıkları, Naima Tarihi'nin anlattığı "Etvâr" dan geçtikleri ortadadır. Fütuhatlar başlayıpta Topraklar ele geçince ne yapılacaktı? Bunu, Türk toplumu olarak hemen hemen hiç bilmiyorlardı. Onlar için toprak bir otlaktı. Toprağın üzerine yerleşilip tarım üretimi yapmak, apayrı bir iş ve düzendi. Onu kendileri değil, "İlmiye" adını alacak olan İslam medeniyetinin yetiştirdiği din bilginleri bilebilirdi. Müslüman bilginler Şeriat (anayasa) ve Fıkıh (hukuk) kurallarıyla düzenleyeceklerdi.”

“Osmanlı Türklerine kalsa, tıpkı ilk Cermen Şövalyeleri gibi, bu Türk Alpleri de, fethettikleri yerleri, hemen silah arkadaşları arasında paylaşıp geçiverirlerdi. Örneğin, "devletin temellerini kuran" diye anılan Birinci Murat Gaazi; Çandarlı Gaazi Halil Hayrettin Paşa'ya bir kalemde: Bursa, Gölpazarı, Kocaeli, İznik, Görele, Bolu, Mudurnu, Gerede, Sultanönü, Eskişehir, Kütahya, Simav, Lazkiye, Hamid, Durdur, Sığla, Malatya, Rumeli Vilayeti, Hayrebolu, Paşa sancağı, Serez, Ustrova gibi sancak ve kazalarda bulunan 38 köyü birden, bütün "Şer'i ürünleri ve tüm örfi gelirleri ile, her bakımdan serbest olmak üzere temlik ve ihsan kılınıp... isterse satup, dilerse bağışlayıp" tasarruf etmesi için vermişti”.

“Cermen Barbarlarının içine eski Roma Hukuku’nu kutsal din kuralları biçiminde sokan, Hristiyan Kilisesi olmuştu. Osmanlı Türkleri içine de, eski Müslüman Hukukunu sokanlar: "İlmiye Sınıfı" denilen din bilginleri oldu. Tarihin bütünü içinde incelenince açık seçik görülür ki, hiçbir medeniyet ötekisine yeni bir gelişim basamağı aktarmadan geçmemiştir. İslam toprak hukuku, sistem olarak, kendisinden bir önceki halka olarak gelip geçmiş Roma toprak hukukunu az çok netleştirip geliştirmekle doğdu. Yalnız, Roma Hukuku deyince, onu ilk gününden sonuna dek aynı kalmış mutlak bir formüller sistemi sanmamalı. Roma Hukuku’nun son derleyicisi Bizans oldu. Bizans ise, elbet Batı Roma tecrübelerini, ikide bir uğradığı barbar aşuları altında kalıplaştırdı. Bu bakımdan Bizans hukuk kırkanbarı, sık sık barbar eğilimlerinin inbiğinden geçti. İslam Toprak Hukuku, doğrudan doğruya Bizans Hukuku’ndan ilham alırken, İslamlığın içinden çıktığı kent eğilimlerine göre ayarlandı. Hicretin ikinci yüzyılı, İslamlık, Roma hukuku’nu özel terimlerine dek İslam Hukuku’na aktardı. Ama bu aktarıшта, Arap kentlerinin doktriner ruhu egemenliğini hiçbir zaman yitirmedi. Osmanlı Türkleri, toprak ekonomisi kurallarını, İslam inbiğinden geçmiş olarak benimsediler”.

“İslam hukuku başlıca 6 kaynak tanıdı: 1- Kur' an: en başta ve en tartışmasız kesin kuraldı. 2- Sünnet: Muhammed'in davranışı, işlemleri, sözü, susuşu olarak yüzde yüz Arap kentinin ruhunu taşıyordu. 3- Medine gelenek-göreneği: Kendiliğinden Arap Kentini kriteriyum sayıyordu. 4- Hadis: Muhammed'den rivayetlerdi. Fakat uydurmayı önlemek için, hemen arkasından: 5- İstilah'ı getiriyordu. Hadis kamu yararına zıtsa, bu yoldan düzeltilebilirdi. 6- İcma: Medine doktorlarının bir konuda oybirliğidir. **Bu altı kat süzgeçten geçmiş kurallarda, artık ne**

Bizanslık, ne Romalık kalamazdı. Ancak hayatın canlılığı kendini dayatabilirdi. İslam toplumunda Roma toplumunun benzeri ilişkiler varsa, onlar Arap kentlerinin insan düşüncesinde işlenerek geliştirilirdi. Altı hukuk kaynağı dışında, sağ duyuya dayanan geniş RE'Y, KIYAS ve İSTİHSAN (düzeltme, iyileştirme, güzelleştirme) mekanizması da işletiliyordu. İctihad, ilk İslamlıkta kapanmayan bir kapıydı”.

“Yukarıki hukuk kaynakları, geniş İslam toplumlarının eğilimlerine göre değerlendirildiler. Bu değerlendirmelere MEZHEP (tutulacak yol) denildi. Mezhep kurucularından Malik: Medine doktorlarının oybirliği dışında hüküm tanımıyordu. O, çölden çıkamamıştı. Hanbeli: Malikiden de katı, dar kaldı. Hadisten aşağı hukuk kaynağı bilmedi. Şafii: İslam doktorlarının her zaman İCMA yapabileceklerine inanıyordu. Ama Re'y, İstahsan ve istislah kabul etmiyordu. **Türk toplumu, Selçuklularla birlikte hanefiliği tuttu. Kendisi Acem olan Ebu Hanife Türkün eğilimine uygun düştü. Ebu Hanife' ye göre: "Metn malum olduğundan, falan durumda kıyas, filan şeyi gösterir; ama ben çevre şartları dolayısıyla, feşmekan tarzda davranmayı öneririm. (AHSEN: güzel sayarım)" denebiliyordu. Medeniyete daha yeni giren canlı bir toplum için, bu daha kıvrak mezhep yatkın geldi. "Seçim" böyle oldu. Her ulus kendince bir Mezhep seçiyordu”.**

“Osmanlılar, Selçuk Uleması ile yola çıktılar. Bütün o zamana dek gelmiş geçmiş medeniyet kurallarını, Bizans'ın çevre şartları ortasında işlediler. Toprak mülkiyetini henüz pek ciddiye almadıkları için, fethettikleri yerleri beğendikleri yoldaşlarına peşkeş çekiveren Türk alplerini, İslam bilginleri çekip çevirdiler. Ortaya, Osmanlı damgasını yemiş ezeli GANİMET ve TOPRAK kanunları çıktı. Türk toplumunun SAVAŞ anlayışı, İlk Müslüman Arap toplumunun CİHAD anlayışı gibi, "ASKERİ DEMOKRASİ" kurallarına uydu. CİHAD: Dine davet edildikleri halde bunu reddetmiş bulunan KAFİR' lere karşı açılan GAZA' dır. SAVAŞ (CİHAD): Hür, sağlam ve hali vakti yerinde olan her Müslüman için farzdır. Cihad'la elde edilen şeyler, toprak olursa, ya fatihler arasında paylaşılır: Karşılığında yalnız öşür alınır; yahut eski ahalisine bırakılır: Onlardan toprak başına Haraç, kişi başına Cizye (baş vergisi) alınır. Birinci usul ANVETEN (zorla) zaptedilmiş topraklara, ikincisi çok defa SULHEN (barışla ele geçirilmiş topraklara uygulanır. Toprakların MÜLKİYETİ; İlk kent usulünce Tanrı'nın olur, TASARRUF'u, (kullanılıp yararlanılışı) üzerinde çalışanlara düşer”.

“Topraktan başka Cihad'la ele geçen mallar, ya FEY (Cizye, Haraç, mürted kişinin varı, mirasçısız ölen gayri müslimin malı) olur. NEFİL (ganimetler üleşilmeden önce kimi şartlarla savaşıya bırakılmış nesnelere), yahutta GANİMET olur. Ganimetin (ilk Müslümanlıkta hepsi), sonradan beşte biri "Müslümanların mal evi"ne ayrılır. Bu ayrılanlardan yararlananlar: Allah ve Peygamberden sonra, YETİM - ZÜĞÜRT - YOLCU insanlardır. Allah gökte, peygamber ölmüş bulunduğu zaman, ganimet ne olur? Malik: İmam' ın (hükümdarın) emrine kayırır. Ebu Hanife, daha demokratça malı Yetim - Züğürt - Yolculara düşürür. Ganimetin beşte dördü gaazilere üleştirilir: Maliki, Şafii atlıya 3, yayana 1 pay verir. Hanefi, daha demokratça, atlıya 2, yayana 1 pay verir”.

“İşte, antika medeniyetlerin üretim ve üleşim gibi bütün ekonomi temel ilişkilerini düzenleyen yukarıki kurallar, "İslam dininin Türk toplumuna etkisi" biçiminde kutsallaşarak, hemen hemen oldukları gibi uygulanırlar”.¹⁵

İlk bakışta alıntılar uzun gibi görünebilir. Ama bunlar çok önemli. Cermen-Roma etkileşmesinin sonunda feodal bir Avrupa ortaya çıkarken, Türklerin Anadolu'yla, İslam'la ve Bizans'la etkileşmesinin neden aynı sonucu vermediğini açıklamak istiyoruz. Bunun da yolu Türklerin etkileştiği çevreyi-Anadolu'yu çok iyi kavramaktan geçiyor. Varmak istediğimiz sonucu göz önünde tutarak yolumuza devam edelim:

¹⁵ Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın bütün eserleri. <http://www.comlink.de/demir/kivilcim/eserler>

Osmanlı tarih sahnesine çıkmadan önce, Türklerin Anadolu macerasında iki aktör vardı. Bunlardan biri Selçuklular, diğeri ise Moğollardır (İlhanlılar). Moğollar tam bir “Bozkır gücü”dür; Moğol devletleri de bir “Bozkır Devleti”. Bunlar fethettikleri yerleri “ülüş” sistemiyle bölüşerek idare ediyorlardı. Bu yüzden de zamanla birçok beylikler ortaya çıkıyordu. Bunların hepsi de aynı “türe”ye göre yönetilen otonom “Bozkır Devletleri-Aşiret Devletleri” idi.

Selçukluların İslamiyeti kabulleri ise, “ 921 senesinde Arap elçileri geldikten sonra” hız kazanıyor ve ancak yüz yıllık bir geçiş döneminden sonra, “Selçuk’un torunu Toğrul Beğ Muhammed zamanında” gerçekleşiyor.

İşte, Osmanlı öncesi Anadolu’nun düzeni bu iki unsurun, Moğollarla Selçukluların etkileşmesinin sonucu. Bir yanda Moğolların “ülüş” sistemi, diğeri yanda da Selçukluların “ikta”sı. Sonuçta ise: Moğollara bağımlı bir Selçuklu Devleti vardı ortada. Ki bu da kendi içinde “ikta” ve “ülüş” sistemleri sonucunda ortaya çıkan birçok beyliklerden oluşuyordu. Görevi ise “iltizam” usulüyle vergi toplamakdı. Toplanan bu vergilerin büyük bir kısmı da tabi Moğollara gidiyordu.

ANADOLU BEYLİKLERİ

“Selçuk Sultanı Alâeddin III, Moğol Gaazân Han tarafından oğlu ile birlikte (G.707, D.1307) yılı öldürüldü. Bizans İmparatorları ol vakit Asya’da yalnız Konstantiniyye ufkunda duran topraklara, yâni Keşiş Dağında (Uludağ) sona eren yerlere sahipti. Bu dağın ötesinde, deniz kıyısınca, aşağıdaki tertiple 10 küçük Türkmen hükümeti bulunuyordu. Bunlardan başka iki Anadolu devletçisi daha vardı.”

“Anadolu Beylikleri’nin teşkilâtları da aşiret geleneğine dayanmakta idi. Anadolu Selçukluları zamanında sınırlara yerleştirilen Türkmen aşiretleri, savaş zamanlarında reislerinin emrinde sefere giderler ve savaştan sonra da hükümdar tarafından aşiret beyine ikta edilmiş olan yerlerine dönerlerdi.”

“Anadolu Selçuklu sultanları, çeşitli zamanlarda Anadolu’ya gelmiş olan Türkmen aşiretlerinin bir çoğunu Bizans İmparatorluğu ve Kilikya Ermeni Krallığı ile olan sınırlara yerleştirmişler, buradaki araziye aşiret beylerine ikta olarak vermişlerdi. Bu Türkmen beyleri daha sonra bağımsızlıklarını kazanmaya başlayınca Anadolu Selçuklu teşkilâtını taklid ederek saray ve teşrifat usulleri meydana getirmişlerdir”.¹⁶

Buraya kadar herşey ilk bakışta Cermenlerde olduğu gibi! Anadolu’yu fetheden Türkler de, aynen Cermenler gibi, Cermenlerin “Lehnswesen”, Selçukluların “İkta” dediği sistemi uygulayarak yönetiyorlar ülkeyi. Fakat daha sonra, “Bozkır Devletinden” gerçek devlet haline geçişe paralel olarak, Cermenlerin “Vasalları” feodal beyler haline gelirken, Selçukluların “Bey’leri” feodalleşemiyorlar da “sultanlaşıyorlar”!.

Bu sorunun cevabı Osmanlı’yı da ilgilendirdiği için önce Osmanlı’nın tarih sahnesine çıkışını görelim. Ve şu sorunun cevabını arayalım. Ortada bu kadar beylik varken neden Osmanlı?

ALLAH OSMANLIYA, “YÜRÜ YA KULUM” DİYOR!

Evet, neden Osmanlı? Bu kadar “Beylik” arasında Anadolu’da tarihsel devrim yapma görevi neden Osmanlı’ya düşüyor? Önce Zeki Velidi Togan’ı dinleyelim:

“Osman ve Orhan beylerle maiyetleri, büyük bir devletin temellerini kurmakta olduklarının farkında değildiler. Orhan Gazi’nin kendi namına sikke darbettirmesi ancak 1327 yılında, yani Temurtaş Noyan’ın Anadolu’dan ayrılıp, beğlerin istiklal yoluna

¹⁶ Anadolu Beylikleri <http://www.enfal.de/starih48.htm>

girmeleri hadisesi ile başlamıştır. Muhakkak olan şudur ki, Kayı beyleri o sıralardaki Uç Beyleri arasında medeniyetçe en geri kalan savaş erleri olmuşlardır. Bu cihetten ilk tarihlerini kendilerinden daha çok komşularından öğreniyoruz”.¹⁷

Çok önemli bir tesbit! Demek ki, Osman’ın aşireti diğer aşiretlerden (beyliklerden) daha az “medeni”, yani daha fazla barbarmış. Diğer beylikler, devletleşme-medenileşme sürecinin birinci aşamasını geride bırakmışlar, yani toprağa yerleşip, küçük birer, “bozkır-aşiret devleti” haline gelmişler. Osmanlı ise daha barbarlığın kahramanlık çağını atlatamamış. O da, çevredeki “medeni toplumlarla”, Bizans’la, Selçuklular’la, Beyliklerle ilişki içinde, ama o henüz daha “yerini” bulamamış, yani henüz daha bir tarihsel devrim gücü konumunda.

İkinci bir nokta da şu: “Evela bu bölge (yani Osmanlının bulunduğu bölge), Bizanslılar’la İlhanlılar (yani Moğollar) arasındaki büyük ticaret yolu üzerinde bulunuyordu. Kastamonu’daki Candarlılar ve Aydın beyleri daha güçlü oldukları, siyasi nüfuzları ve ordu teşkilatları daha büyük olduğu halde, onların yerine Söğüt beylerinin insiyatifi ele almalarının en önemli sebebi, Bitinya’dan geçen bu ticaret yoludur. Bu yol, İlhanlı-Bizans ilişkileri açısından, her bakımdan çok önemli idi. Zaten Osman Bey’in tarihte ilk defa zikri de, Anadolu kaynaklarında değil, Bizans kaynaklarında, bu ticaret yolu üzerinde Bizanslıların asayişini ihlal eden birisi sıfatıyla olmuştur”. (a.g.e)

Bizans, Doğu-Batı ticaretinin en önemli unsurlarından biridir. Doğu’ya giden ticaret yolunu kontrol edenler ise İlhanlılardı. Osmanlı ise, tam bu hattın merkezinde, yani sınır sisteminin en hassas noktasında yer almıştı. Bütün gel-gitlerden haberi vardı. Nereye ne gidiyor, nereden ne geliyor herşey onun bilgisi dahilinde oluyordu. Ama sadece ticaret açısından da değil, haberleşmenin kontrolü açısından da çok önemli idi bu. Nerede ne olup bittiğini öğrenme açısından çok önemli idi. Çünkü, o dönemde tüccarlar sadece mal getirip götürmüyorlardı, aynı zamanda, onlarla birlikte haber de gidip geliyordu. Antika dünyada tüccarların “küreselleşme” açısından oynadığı rol çok önemlidir. Tüccar, sadece ticaret yapan değildir o dönemde, o, aynı zamanda bölgeler ve ülkeler arasındaki bağlantıyı kurandır da.

“Osman Bey ve oğulları için başka bir müsaid şerait de Bizans’ın iç durumunun bu zamanda çok karışık olmasıdır. O sırada Andronikos II baştaydı. Bitinya, Firikya ve Paflagonya’daki dağlık bölgelerde Bizans sınırlarını koruyan ahali eskiden vergiden muaf olduğu halde, Andronikos bunlara da ağır vergiler koymuş, böylece onların düşmanlığını da kazanmıştı. Kendi kumandanlarından Flontropinus’u derme çatma bir orduyla Bitinya’nın müdafaasına gönderdiği halde orduya erzak göndermemiş, askerlerin maaşlarını da verememişti. Bu yüzden de neticede bu ordu dağıldı. Bir yandan Germiyan-oğlu, Menderes boyundaki Bizans kalelerini birer birer fethederken, Aydınoğlu’da Sart şehrini almıştı. Öte yandan, Candaroğulları da Bizans kalelerini kuşatıyorlardı. İmparatorun ordusu yoktu. Olanını da, Balkanlarda kaybettiği nüfuzunu ikame etmek için burada kullanmak zorundaydı. Küçükasya’daki sınır bölgelerinin Uc beyleri tarafından işgal edilmesi imparatorun nüfuzunu büsbütün sarsıyordu”.

“Nihayet bir yabancı, Sicilya’dan gelerek 8000 kadar askerden derme çatma bir ordu kurarak imparatora hizmet teklifinde bulundu. Bu askerler, İspanyollarla Magripli Araplardan ibaretti. Bunları “memleketin müdafileri” sıfatıyla hizmetine kabul eden imparator, bu adama geniş selahiyetler vermekle kalmadı, prenseslerden birini de ona vererek onun Bizans’ta büyük bir mevki kazanmasına yol açtı. Bu da Bizans ayan ve eşrafı arasında imparatora karşı derin bir nefret hissinin uyanmasına yol açtı”.

¹⁷ Togan, A. Z. V. (1970). “Umumi Türk Tarihine giriş.” Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul.

“İmparator, Bizans’a gelerek ücretli asker olan ve “Turkopol” adı altında anılan Müslümanlardan da askeri birlikler kurmuştu. Sonra, Aydın Türklerinden Melik İshak, 10000 kadar askeriyle Bizans’ın hizmetine girdi. Öte yandan Tuna boyundaki Nogay’ın ordusunu teşkil eden Tatarlarla Alanların bir kısmı da Bizans’ın hizmetine girmişlerdi”.

“İçten çürümüş olan Bizans, her taraftan Müslüman ve gayrimüslim Türk ve Tatarları askerliğe ala ala memleketini ve içteki çürüklüğünü bunlara pek yakından tanıtmıştı. Bizans ordusunda Bizanslılardan gayrı herşey vardı”.

“İşte, Bursa’nın 1326 yılında Orhan Bey tarafından işgali böyle bir durumda meydana geldi. Sınır boyundaki Hıristiyan Bizans askerlerinden, hatta bunların kumandanları arasından, imparatorun hizmetinde bulunan İslam-Hıristiyan karması Katalan-Turkopullar birliğinde kalmaktansa, Kayı beylerine iltihak etmeyi tercih edenler bulundu. Bir taraftan, Barula ve Baltu isyanları dolayısıyla, İlhanlı kuvvetleri önünde batıya sıkışan uruğlar, diğer taraftan, aşağı Sakarya ve Paflagonya’da Gazan Han zamanından başlayıp çoğalan askeri ikta’lar, Bizans’ın çürüklüğünden istifade ederek Osman Bey’i ve oğullarını destekleyen nüfus kalabalığını teşkil etmişlerdir. Sakarya’dan Çanakkale’ye kadar uzanan yerleri fetheder etmez, Rum firarilerden boşalan bütün köy kasaba ve şehirleri doldurmak için bunlar sonsuz kaynak olmuşlardır”.

“Öte yandan, Osman Bey’in şahsi karakteri, onun maiyetinin medeni seviyesi, bu bölgede yalnız İslamlar değil, Hıristiyanlar arasında da nüfuz kazanılması için elverişli olmuştur. Osman ve Ertuğrul Bey’ler bütün savaşları bizzat idare etmişler ve bu sayede küçük bir kabilenin reisliğinden bütün ülkedeki kabile askeri teşkilatının başına geçebilmişlerdir. Bunların medeni seviyeleri, mesela Kastamonu ve Germiyan beyleriyle kıyas kabul etmez derecede aşağı olduğundan, Müslüman olmakla beraber, İslam taassubundan uzak bulunmuşlardır; bu da kendilerine iltihak eden, fakat tam bir Müslüman olmadıkları için Türk derviş ve abdallarını kendilerine manevi rehber ve pir tanıyan her türlü Türk ve Moğol “evbaş”ı ile, mühtedi Hıristiyanlar ile hemen uzlaşmalarını kolaylaştırmıştır”. (a.g.e)

Daha önceki bölümde ele aldığımız, bir tarihsel devrimin gerçekleşmesi için gerekli olan şartların hepsi var burada. İçerden çürümüş, barbarları içine ala ala kendini onlara iyice tanıtmış, barbarı dışsal bir unsur olmaktan çıkarıp, iç dinamiğin bir unsuru haline getirmiş bir “medeniyet”: Bizans.

Ama sadece Bizans değil, bütün Anadolu da aynı durumdaydı. Selçuklu Devleti diye birşey kalmamıştı artık ortada, Selçuklu sultanları İlhanlıların kuklası durumundaydı. Anadolu da, “gel beni kurtar” diyordu.

„Tam Osmanoğullarının Bizans sınır boyuna yerleştikleri günlerdi. Gaazân Mahmut (G. 694 D. 1294) ölmüş ve Anadolu’da Selçuk memleketleri ehalisinin Moğollardan gördükleri zulüm ve teaddî (saldırı) son kerteye gelmişti. Selçuklu memleketi dörde bölünerek, İlhanlı Hazinesine kesin birer bedel ödemek şartıyla Selçuk Komutanlarına ihâle ve ilzam olunmuştu. İhaleyi üzerine alan bu müteahhitler, İlhanlıya verdiklerinden kat kat fazlasını halktan çıkarıyorlardı. Bu soygun dayanılmaz olmuştu”.¹⁸

OSMANLININ TARİHSEL DEVRİM GÜCÜ KİMLERDEN OLUŞUYORDU

“Ertuğrul ve Osman Gaazi çağlarında henüz ayrı bir ordu gücü yoktur. Bütünüyle, düşünüp davranan bir Ordu-Boy vardır. Böyle bir toplumda askeri sivilden ayırmak kimsenin ne aklına gelirdi, ne elinden. Herşey ateşli bir kaos (mahşer) dir. Orhan Gaazi ile birlikte, daha doğrusu Bursa’nın fethi ile birlikte, amorf kaosun içinde güçlerin biçimlenmesi, atomlaşması başlar. O

¹⁸ Dr. Hikmet Kıvılcımlı’nın bütün eserleri. <http://www.comlink.de/demir/kivilcim/eserler>

ayırtlanmış içinde başlıca dört tip silâhlı güç belirir: 1 - Aşiret güçleri: İlbler, 2 - Tarikat güçleri: Dervişler, 3 - Kent güçleri: Yaya'lar, 4 - Taşra güçleri: Azeb'ler” .

“Aşiret-tarikat güçleri tarihöncesi'nin; kent-taşra güçleri tarih'in aramağanıdır. Orhan Gaazi çağında bu iki güç henüz kesince ayrılmamışlardır”.

“Toprağa yerleşmiş olanlar (kent-taşra güçleri): yörük toplulukları (cemâatleri) idiler. Bunlar, fethedilen yerlere, en çok da Anadolu'dan Rumeli'ne "yürüdüler". Sefer'de geri hizmetlerini başardılar. Barışta toprağa yerleştiler. Yörük toplulukları, tâze insan gücü olarak, çöken Bizans (Doğu Roma) topraklarını kolonize eden Türklerdi.” (a.g.e)

Bütün bunların özeti şudur: Demek ki Osman'ın aşireti bir bayraktır, Anadolu Tarihsel Devrimi'nin öncü gücüdür. Bu bayrağın arkasında yürüyenler ise, sadece göçebe barbarlar-aşiret güçleri değildir; Anadolu'nun yerleşik toplum güçleri, kent ve kır emekçileri de vardır onun arkasında.

“Örneğin, “Şeyh Üdebâli de, Hacı Bektaş ta Kırşehir'lidirler. Nitekim, Türk dilini savunan bilgin Ahmet Kırşehrî de, Anadolu'da Türk Birliği ülküsünü şiirleştiren (sonra, torunu ile ilk gerçekçi Osmanlı Tarihi'ni veren) Âşık Beşe de, bütün şehir üretmenlerinin kansız Osmanlı fütuhatına kucak açmalarını sağlayan Ahi Evran da, hep Kırşehir'lidirler. Kırşehir, gelişi güzel bir kasaba değildir. Anadolu'da Bizans'a karşı ilk Serhad boyu olan Kızılırmak'ın koçbaşı gibi Batıya çıkıntılı yerinde, "Kızılma" ülküsüne en önde yaklaşan bir Kenttir. İlhanlı ve Selçuklu çöküşünden sonraki Türk dağınıklığına karşı ilk Türk'ün Birlik çığlığını yükselten, birleştirici köy ve şehir örgütlenmelerini geliştiren ocak Kırşehir'dir. Sık sık buluşan bu ermiş üçler, Kırşehir'de toplasıldılar. Şehir Üretmenleri Örgütünün başı Ahi Evren ile, Türk İlb'lerinin "Ozan"ı Âşık Beşe, o zaman debbak Ahilerin çalıştıkları Kırşehir ırmağı boyunda buluşurlar, Köy Üretmenleri Örgütünün başı Hacı Bektaş'ı beklerler, orada "yârenlik" ederlerdi. Kırşehirli Şeyh Üdebâli'nin Osman'a kızını veriş gibi, o kızın karnından çıkacak çınar ağacının bütün dünyayı kaplaması rüyası da, Kızılırmak Serhaddinden Sakarya Serhaddine gelişin mitolojisidir. Bütün mitolojiler gibi o Osmanlı "Rüyası" da, yalnız Tarih sezilerinden kaynak almıştır. Osmanlı Orduları bu mitolojik gerçekliklerin hamuru ile yoğrulacaktır”. (a.g.e)

KENTSİZ AVRUPA-KENTLEŞMİŞ ANADOLU

Cermenler Roma'ya karşı tarihsel devrim bayrağını açtıkları zaman onlar “kentsiz toplumun” insanlarıydılar. Yani Cermenlerin yaşadığı Avrupa kıtası henüz kentleşmemiş bir coğrafyaydı. Ama Anadolu öyle değildi. Anadolu kentleşmiş bir coğrafyaydı. Türkler gelmeden önce de birçok medeniyete yurt olmuştu Anadolu. Biri batmış biri çıkmıştı bu medeniyetlerin, ama belirli bir birikim hep muhafaza edilmişti bu topraklarda. Bu birikimin muhafaza edildiği yerler ise kentlerdi. Öyle zamanlar olmuştu ki, bu kentler gelişmişler, sadece birer ticaret merkezi olmakla kalmamışlar, aynı zamanda birer bilim ve sanat merkezi haline de gelmişlerdi; ama hemen bunun ardından da, çöküntü, gerileme dönemleri gelince, kentler de kendi içlerine kapanmışlar; ama hiçbir zaman yok olmamışlardı.

Ortaçağ kent'leriyle Anadolu kent'leri arasındaki en önemli fark, bunların ayrı tarihsel süreçlerin ürünü olmalarıdır. Ortaçağ kent'i, feodal toplumun bağrında oluşan yeni bir toplumun, kapitalist toplumun embriyosudur; Ortaçağ'daki güç merkezlerinden (kral, feodal bey, kilise) hangisi tarafından kurulmuş olursa olsunlar, siyasi gücün parçalanmış olduğu bir ortamda, egemen güçler arasındaki çelişkilerden yararlanarak, bunlar arasında denge politikası güderek, bağımsız bir “tüzel kişiliğe”, kent kimliğine sahip olurlar.

Anadolu kentleri ise, daha çok “antik kent” kategorisine girerler. Ama, tipik “antik kent'ler” olarak da değerlendiremeyiz onları. Yüzyıllar boyunca elden ele geçen, her seferinde, kendi üstlerinde yer alan başka bir otoriteye bağımlı olarak varlıklarını sürdürebilen bu kentlerin, antik anlamda bile olsa, kendine özgü kent kimlikleri dumura

uğramıştır. Bu nedenle, o dönem Anadolu kentlerine *kişiliksiz-pasif kentler* diyoruz. Anadolu medeniyetlerinin ve kentlerin kaderini belirleyen en önemli olgu, bu toprakların Doğu'yla Batı arasında bir köprü-anayol olmasıdır. Bu konumuna bağlı olarak Anadolu hep bir çekim merkezi olmuş, bin yıllar boyunca, altın yumurtlayan bu tavuğu ele geçirmek için birçok savaşlar yapılmıştır. Bu savaşlar sonucunda, bir elden öbürüne geçen, her seferinde farklı bir siyasi otoriteye bağımlı olarak varlığını sürdürebilen Anadolu kentleri, bir açıdan, toprağın altında kışın geçmesini bekleyen o tohuma benzerler!.

Osmanlı'nın tarih sahnesine çıktığı dönemde Anadolu'da egemen güçler Bizans ve Selçuklular olduğundan, Anadolu kent'leri de bunlara bağlı yerleşim merkezleri durumundaydılar. Bizans'a bağlı kentlerin ticari açıdan daha canlı olmalarına karşılık, Moğol baskısı yüzünden, Selçuklu kentlerindeki çoğu Türkmen esnaf ve zanaatkarlarla tüccarlar tam bir bunalım içindeydi. Artan vergiler yüzünden iş yapamaz hale gelmişlerdi.

Anadolu'nun kır emekçilerinin durumu da kenttekilerle aynıydı. Toprağa yerleşerek hayatını tarımsal faaliyetle kazanan bu insanların (genellikle Türkmen aşiretleriydi bunlar) ürettikleri ürünleri kente götürüp satabilmeleri gerekiyordu. Ama aynı kısıkaç bunları da içine almıştı. Kazandıklarını mültezime veriyorlardı.

İşte, Anadolu'nun kent ve kır üreticilerini, esnaf ve zanaatkarlarını, tüccarlarını Osmanlı'nın peşine takan ortam budur. **Bunlar, Moğol soygununa, bu soygunun bir parçası haline gelmiş beyliklere karşı kurtarıcı gibi görürler Osmanlı'yı.** Hele bir de ilerde, zaten çürümüş olan Bizans altilipte ona bağlı kentler de ele geçirebilirlerse, bütün Anadolu pazarı ile birlikte Doğu-Batı ticareti de onların eline geçmiş olacaktı. Kaybedecek hiçbir şeyleri kalmamıştı, ama kazanacak çok şeyleri olabilirdi. Bir Şeyh Edebali'nin, bir Hacı Bektaş Veli'nin, bütün o Ahi örgütlerinin, tarikatların Osmanlıyla işbirliği yapmalarının nedeni, başka çıkış yolları olmaması bir yana, hiç de hayalci olmayan bu türden rüyalarıydı da.

FÜTUHATLAR ZİNCİRİ

"Bursa fethedilince, Ordu-Boy birden bire Ordu-Devlet durumuna girdi. Bursa kenti, Bizans'ın en güvendiği ileri karakolu idi. Bursa Tekfuru'nun kalesi, hazinesi, sarayı içine girilir girilmez, DEVLET'in de içine girilmiş bulunuluyordu. Yalnız bu Devlet, Selçuk saltanatı gibi dost değil, düşmandı. Ortadaki Devlet, Bizans Devleti idi ve yenikti. Bütün sömürüşü, ezişi ile yıkılmıştı. Orhan Gaazi, Bursa Tekfuru'nun hazineleri önünde şaşıp kaldığını saklamıyordu: Bu ne zenginlik gücü idi, bu ne askerlik güçsüzlüğü idi? Osmanlı'da bir Tanrısal üstünlük mü vardı? Âşık'ların, Ahî'lerin, Şeyh'lerin, Abdal'ların hakları olmalıydı. Tanrı Osmanlı'ya "Yürü yâ kulum!" demişti."

"Osmanoğlu yürüdü. Bursa'nın fethinden iki yıl sonra İzmit, Hereke, "iyi bir sarılma" dan sonra İznik kaleleri kefereden temizlendi. Kocaeli Türklerin olmuştu. Oradan doğru Bizans'ın ana yuvasına gidilemezdi. Onu arkadan, karadan çevirmeli idi. Greklerden, Perslerden ve Makedonyalılardan beri Bizans'ın yolu Çanakkale'den geçiyordu."

"Osman Gaazi'nin bağımsızlık ilan ettiği 33 yıl sonra, (1333), bütün (Bolu-Bursa-İzmit) Hristiyan ülkeleri, halklarının gönlüyle Osmanlı olmuş, sınır İstanbul'un Kartal semtine dayanmıştı. Bu geniş toprakları, Kayı Boyu'nun Osman kolu, sırf ve sâdece Oğuz Törelî Kan örgütü ile güdemezdi. Fetih gibi, güdümün de tek şartı Silâhlı Güç Örgütü'ne dayanacaktı. Bu örgüt, Bursa fethedilir edilmez ele geçmiş hazinelerden ve Kan gelenek-göreneklerinden yararlanılarak kuruldu. Ve bir anda Osmanlı Ordusu ile birlikte Osmanlı Devleti de bütün orijinal elemanlarıyla biçimlenmeye başladı".

“Orhan Gaazi'nin bu işte üç akıl hocası ve güvenilir adamı: Vezir Alâeddin, Çandarlı Halil Hayreddin, Konyalı Molla Rüstem gösterilir. Bu üç adam, yıldırım çabukluğu ile gelişen olayları karşılamak için gerekli Ordu gücünü biçimlendirdiler. Ama, Ordu daha doğarken, toplumun ve toprak ekonomisinin gelişimi de devletleşiveriyordu”. (a.g.e)

Peki bu süreç içinde Osmanlı tarihsel devriminin yaratıcısı o öncü güçlere ne olmuştu?

AKINCILAR

“Türk erleri içinde, sırf toprak işiyle geçime katlanacağına, "sürekli devrim" gibi "sürekli savaş" içinde kalanlar da oldu. Bunlar ilkel komuna askercil demokrasisi gelenek-göreneğini sürdürdüler. Onlara AKINCILAR denildi. Akıncılar, Osmanlı Ordusunun barış bilmez gerilla güçleri idiler. Onlar için dünyada devlet birdi: Kendi devletleri. Sınır da, çizgisi ve biçimi bulunmayan "Serhad Boyu": Savaş doğrultusu idi. "Hatt-ı müdafaa yok, sath'ı müdafaa vardır" sözü, asıl Osmanlı Akıncılarının parolası idi. Onlar için "Sath-ı taarruz vardı”.

“Akıncılar, sınır ve çevrelerinde "at oynatan" şimdiki deymi ile "Hafif Süvari" güçleriydiler. "Yaz kış düşman topraklarına akınlar yaparak mal ve esir alırlardı. Onların barışı bu idi. "Sefer" dedikleri, Payitahtın katıldığı merkezci savaşlarda ise, düşman topraklarını "keşf" ederler, pusuyu önlerler, ordudan 4-5 gün ileride, inanılmaz çabuklukla "harekât" ve kuşatımlar yaparlardı. Göçebelerin, "KIZILELMA"ya gönül vermiş ATLI savaş İbleri idiler. Ama öyle kalmayacaklardı. Toplum yapısı ile birlikte onlar da deri değiştireceklerdi. Akıncılık, çoğu Türk babadan oğula geçen "OCAK" (bir çeşit gedikli zanaat) sayılırdı. Bunlar ne maaş alırlardı, ne de vergi verirdi. Kimilerine Tımar sunulurdu. "Tviça" denilen "Çeribaşı"larından çoğu "Timarlû" idiler. Bu son biçimlenişleri ile Akıncılar, medenî devlet'in profesyonel askeri durumuna gelmişlerdi. 10'lu örgütleri, Onbaşı'ları, Yüzbaşı'ları, Binbaşı'ları yetişecekti. Hepsini birden Akıncı komutanlara bağlanacaklardı. O zaman artık Akıncıları Osmanlı'nın taşra silâhlı güçleri sırasına girmiş buluruz”.(a.g.e)

Doktor Hikmet Kıvılcımlı'nın gözdesi, “sınıfsız toplum mücahitleri” diye dil uzattırmadığı bu “Akıncılar” (“ülkücü Gaziler-İbleri”), aslında hiçte Osmanlıya özgü birşey değildi! Aynı “Akıncılar” Cermenlerde de vardı. Bunlar, belirli bir askeri şefin etrafında toplanmış “öncü kuvvetler”di. Bütün “talancılıklarına”, “ganimet avcısı” profesyoneller olmalarına rağmen, objektif olarak, tarihsel devrimin öncü kuvvetleri-gerillalarıydı bunlar, bu doğru; ama diğer yandan, “zafer”den sonraki devletleşmenin, egemen devlet sınıfının doğuşunun da öncülleri gene bunlar oldular. Çünkü, bu akınlarda en güçlü olan, en çok ses getiren o askeri şeflerdir ki, genellikle, daha sonra zaferin meyvalarını toplayanlar da onlar olmuştur. Bu savaşlarda en çok kahramanlık gösterenler de (askeri şef'e en bağlı olanlar da) zaferden sonra, artık kral (Cermenlerde) haline gelen askeri şef'in “Vasalları” (Osmanlı'da da, Sultan'ın “Tımarlı Sipahileri”, ya da devlet sınıfının üyeleri “Seyfiyye”) haline gelirler.

“YAYA'LAR”-YENİÇERİLER

Cermenler kentsiz toplumun insanları oldukları için, Osmanlı'yı destekleyen kent ve kır emekçileri yoktu onların arkasında. Avrupa'da kentler çok sonraları kurulmaya başlanmıştı. Peki, Osmanlı'nın peşine takılarak Anadolu tarihsel devrimine katılan bu “kent ve kır emekçileri” ne oldu sonra? O Ahi Evran'ın kent emekçilerine, o dervişlere, o tarikat güçlerine, Hacı Bektaşî'nin kır emekçilerine ne oldu? Çünkü, zaferin kazanılmasında, Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda çok önemli bir rol oynuyor bu insanlar o zaman. Ne oldu sonra bunlara?

Kent ve kır emekçileri, Osmanlı tarihsel devrimine örgütlü askeri güçleriyle genellikle “yaya” olarak katılırlardı. Bu nedenle de bunlara “Yayalar” denirdi.

“Yaya'lar ak keçe külâh, renkli bolca çakşır, kalçayı geçen ak gömlek, kaftan giyerler. Biner kişilik örgütlerle düzenlenir, ordulaşırlar. Kılıç-Kalkan, yahut Mızrak-Topuz kullanırlar. Hazarda

(barış zamanı): "Çiftlik"lerine çekilip tarımla uğraşırlar, "her çeşit vergiden muaf" olurlar. Seferde (savaş zamanı), 2 akça gündelikle can alıp can verirler". (a.g.e)

VE YENİÇERİLİK KURUMU DOĞUYOR!..

Çok sürmez, fetihler furyası biraz yavaşlayıpta, "yerleşme"-“devletleşme” süreci başlayınca, “halk ordusunu” oluşturan bütün bu güçler dağıtılır. Yeni oluşan sistemin örgütlenmesi sürecinde, savaşlarda bağlılığı ve kahramanlığı görülen “Akıncı” şefleri “Tımarlı Sipahi” yapılırken, geri kalanları da “Reaya”ya dahil olurlar. “Halk ordusunun” yerine, devlete ve devlet başkanına bağlı, Türk asıllı olmayan savaş esirlerinden oluşan yeni bir ordu örgütlenir.¹⁹ “Yeniçerilik” doğar. Sınıflı toplumlar boyunca, bütün devrimlerde olduğu gibi, Osmanlı tarihsel devriminde de, “devrimin” hemen ardından, devrim ilk önce kendi evlatlarını yer bitirir! O Ahi Evran’ların, o dervişlerin, o devrimci tarikatların, o “İlb’lerin, Gazi’lerin” adları geçmez olur artık. Birden yok olmuştur bu insanlar!

”Osmanlı Tarihçilerinin en uyanıklarından Kâtip Çelebi, kısa not alır gibi verdiği olaylarda, Orhan Gaazi'nin Koyunhisar, Ezengemid (İzmit) ve İznik şehirlerini ele geçirdikten sonra, bir Ordu Düzeni düşünüldüğünü belirtir. **Bizansla içiçe girme, artık Osmanlı topluluğu içinde farklılaşmayı gerektirmiştir.** Bu ayırtılma: Silâhlıları silâhsızlardan, askeri siviliden ayırmak biçimine girmiştir. Biçim ayrılığının sembolü, o zaman için: Börk denilen bir külâh'tan öteye geçmez gibiydi. Ancak, Börk, büyük önem taşıdı. Toplumun öz yapısında olan değişiklikleri, elle tutulur biçim ve renklerle göze batırdı. Börk'te en ufak değişiklik, toplumun en derin altüstlüklerine belge oldu. Börk, Orta Asya'dan gelmişti. Çünkü Osman Gaazi'nin külâhına "Börk'ü Horasanî" deniyor. Yani Börk, sonra "Kızılbaş" diye kötülenmeye kalkılırsa da bir Türk başlığı idi. Osman Gaazi'ninki: "Fes büyüklüğünde, kırmızı kadife veya çuhadandır”.

"Külâhları değişme" sözcüğü, Osmanlılık ve Türkiye için, zaman zaman Politik ve Sosyal, ilerigeri İhtilâl anlamına geldi. Bunu, hiç iddiasız, Kâtip Çelebi şöyle özetler:

"Alâeddin Paşa (Orhan'ın alçakgönüllü kardeşi) tâlimi (öğretisi) ile Kanunlarla ilgili şeyler, sikke (basılı para) ve libâs (giysi) cend (ordu) ve vezayif (görev ücreti) ve mertebeleri (rütbeleri) tertip eyledi. Ondand önce olan Selçuk sikkelerini değiştirdi ve kendü ismiyle darbeyledi (bastı). Ve dahi Cend'i (Orduyu) Reâyâ'dan (güdülen çiftçilerden) temyiz (ayırt) ettirilmek emreyledi". Bu ise, farklı renkte „Börk“lerin giyilmesiyle olacaktı. "Velhâsıl, Beyaz Börkleri Has Kullarına tayin eyledi ve Âyan (gözbebeği: hatırlılar) ve etbâ (uydu) kul' larına Kırmızı Börk tayin eyledi“.

„Bugüne dek Türkçe'de söz pelesengi olmuş "Yaya kalmak", besbelli ilk Osmanlı Türk askeri "Yaya"ların başına gelenden aktarma bir anlamdır. "Yaya"lar, anlaşılıyor ki, ilkin "Yaya kalmak" istememişlerdir. O zaman Klâsik Tarihin şu satırlarıyla "yeni" bir duruma geçilmiştir: "Teşekkülleri artık maksadın ruhuna uymayan ve haşarılıkları sâbit olan bu askerlerin yerine, 1330 tarihinde dışarıdan, sonra da içeriden alınan Hristiyan çocuklarından teşekkül etmiş yeni bir milis."

“Maksadın ruhu: "Askerin siyasetle meşgul olmaması" idi. Ama öyle bir asker 1300 yıllarının Türk toplumunda bulunamazdı. "Yaya"ları "yaya bırakmak" yoluna gidilmeliydi“.

„Gündeliğini ömür boyu Padişah'tan aldığı için boynu eğri kalacak daimî ordu (ayıklı asker) birinci şarttı. Müslüman (yayalar) kıyasıyla "materyalist"tiler. Maaş oltasını yutan askerler ise kolay başkaldıramazdı. Sonra, yeni milis Hristiyan kökten koparıldığı için yalımı alçak kalacaktı“.

¹⁹ Benzer süreç Cermenlerde de yaşanılır.

„Klâsik Osmanlı Tarihi, ilk Müslüman-Türk hür köylülerinden kurulu Yaya askerinin yerleşip kökleşmeden ortadan kaldırılışını şöyle özetler:

"Ondan sonra bunlar (Yayalar), Sefer'de Hazar'da (Barışta) giderek fesad itmiye başladılar. Ondan sonra Padişah, küffâr evlâdını (Müslüman olmıyanların çocuklarını) devşirip getürtmek ihtiyâr eyledi (diledi), ve askere munzam (katışık) oldular, ki İslâmlık şerefine kavuşalar ve hem din düşmanlarına Cihat (kutsal savaş) ideler. "Vaktâ ki 1000 oğlan getürdiler, her birisine 1 Dirhem ziyade idüp, herkesin istidadine göre isimlerini YENİÇERİ diye adlandırdılar".

„Yeniçeri, adı gibi kendisi de bir Türk icadıdır. Türkler, "Rum" dedikleri Anadolu'ya gelir gelmez, biraz genişlemek ve devletleşmek isteyince, azınlıkta kaldıklarını, sonra bu azınlığın da devlet disiplinine, eski Bizans yığınları kadar yatkın olmadıklarını gördüler. O zaman, ele geçmiş yerlerin eski medeniyet usulleri ile köleleşmiş insanlarından yararlanmak zorunda kaldılar".

„Yeniçerinin ikinci karakteri: "Devşirme" oluşudur. Müslüman-Türk olmayanlardan asker yazmak, Osmanlıdan önce başka Oğuz Boy'larında da denenmişti. Yeniçerilik: "Aydın Oğullarının yaptığı gibi, harpte alınan erkek esirlerden beşte birini Şeriat kanununa göre, devlet hazinesine almıya ve bunları ileride askerlik hizmetinde kullanmak üzere yetiştirmeye teşvik" yolunu tutmaktı. Osmanlıda buna PENÇİK Kanunu denir. "Penç: Beş" ve "Yek: bir" sözcüklerinin Türkçeleştirilmişinden gelir. Askerliğe yaramaz erkek ve kadın esirlerden "Nakden vergi" alınırdı. Askerliğe alınanlara ise, Acemi Oğlan, yahut Pencik Oğlanı denirdi".

„Ne var ki, vücudu kafası Hristiyanlıkla biçimlenmiş kimseleri, sırf esir düştükleri için katlandıkları hizmetlerinde tam başarılı bulmak olağan olamazdı. Nitekim, pek çok mahzuru görülmüş olan bu usul de terk olundu. İlk denemeler, yetişkin esirleri sağlam Osmanlı askeri yapamamıştı. Böyleleri ne askerlikçe, ne kültürce, ne ülküce Osmanlıya yarayamazdı".

„O zaman, yüzde yüz Osmanlı icadı olan köklü bir adam yetiştirme yolu ortaya çıktı: "TÜRKE VERMEK", ya da "TÜRKÜN ÜZERİNE VİRMEK"! Yeniçeri, "RUH"unu Türkten alacak, "BEDEN"ini Padişaha satacağı. 10 ile 25 yaş arasındaki esirler, ufak bir bedel ödenerek, Türk köylüsünün yanına verildi. Orada dil, din, gelenek görenek benimsetildi. Sonra "Acemi Ocağı"nda askerlik zanaati öğretildi. Bu eğitim ve öğretim başarıyla sonuçlanınca, "Bedergâh" dedikleri, Türkçesi "KAPIYA ÇIKMA" işlemi ile Yeniçeri yapıldı".(a.g.e)

YENİÇERİLİĞİN RUHU: BEKTAŞİLİK

„Tarihçe Pençik 1360 yılı, Yeniçeri 1360-65 yılı ortaya çıkar. Hacı Bektaş'ı Veli 13'üncü yüzyılın ikinci yarısında ölür. O bakımdan Hacı Bektaş kişi olarak Yeniçeri kuruluşuna katılmış olamaz. Yeniçeri Börk'ü aslında bir Ahî başlığıdır. 45 santim yüksekliği arkaya tiftikten "yatırtma"lıdır. Önündeki gümüş yahut madenden yuvarlak "Yünlük" veya "Tüylük" (Kaşıklık) taşlarla süslüdür. Yukarıki çembere dek uzar. 4 parmaktan ötesi bir demir çenberle arkaya devrilir, genişleyerek omuza iner. Bu "Yatırtma" bölümü, efsanece: Yeniçerinin başını sığazlayan Hacı Bektaş'ın cübbesindeki yenin sembolüdür. Ocak ve Tarikat, karşılıklı kişi ilişkileri ile bağlı bulunurlar. 94.cü Cemâat Orta'sında, Hacı Bektaş'ı Veli'nin vekili olan BABA oturur. Pîr Evinde, Hacı Bektaş Türbesinin BABA'sı ölünce, İstanbul'da Yeniçeri Ağasından taç giyer". (a.g.e)

Doktor herşeyi en ince ayrıntısına kadar anlatıyor. Ama Yeniçerilikle Bektaşilik arasındaki bu ilişki nereden geliyor, aradaki bağlantının kaynağı ne, onun üzerinde durmuyor! İlk bakışta önemsiz bir olay gibi "Yeniçeri nere, Bektaşilik nere", biri kır emekçilerinin örgütü, diğeri ise Hıristiyan çocuklarından devşirme ilk düzenli ordu gücü.

„Osmanlılığın kuruluşu, Ahî örgütüyle desteklenmiştir. Osman ve Orhan Gaaziler gibi Murat I de, Tarikatın nüfuzundan büyük ölçüde istifade etmiştir. Ancak, Yeniçerilik doğarken, artık Batınîliğin eski biçimleri gibi Ahîlik te görevini bitirmiş, yerini Bektaşiliğe bırakmıştır" diyor Doktor. Neden? Bu sorunun da cevabı yok Doktor'da.

Yeniçeri yapılmak için devşirilen Hıristiyan savaş esiri çocuklar „eğitilmeleri için“ nereye veriliyorlardı? Kırsal bölgede, tarımla uğraşan müslüman ailelerin yanına değil mi?. Kim bu kırsal bölgedeki müslüman aileler peki? „Tarihsel devrimin önderi“, eski „Ülkücü Gazilerin“ „yaya“ bıraktığı kır emekçileri değil mi bunlar? Evet! Bektaşilik de bu insanların örgütü zaten. Osmanlı, devletleşme sürecine giripte, kendisini „Çoban“, emekçileri de „Reaya“ (sürü) olarak görmeye başlayınca, devrime aktif olarak katılan bütün o tarikat güçlerini, dervişleri, Ahi'lerin örgütlü insanlarını saf dışı bırakınca, bunlar, arada sırada isyan eden, ama esas olarak kendi içine kapalı, dünyaya küsmüş „Batını“ örgütler haline gelirler. Ama, bunların arasından „kır emekçileri“, „fırsat bu fırsattır“ diyerek, „devlet“ tarafından yanlarına verilen Hıristiyan çocuklarına kendi dünya görüşlerini aşılılamaya çalışırlar!. Kim bilir, belki de „Yaya“ bırakılmalarının intikamını bu şekilde almayı düşünüyorlardı!. Yeniçerilerle Bektaşiliğin ilişkisi buradan kaynaklanıyor olsa gerek.

OSMANLI MOĞOL-OSMANLI SELÇUKLU ETKİLEŞMESİ

Osmanlı'nın kuruluş aşamasında tipik bir „Aşiret Devleti“nden, ya da „Bozkır Devleti“nden başka birşey olmadığını söylemiştik. Bu yüzden de onlar, bu aşamada kendilerine en yakın „devlet düzenini“ Moğollarda (İlhanlılarda) bulurlar. Onların birçok şeyi Moğollardan almalarının nedeni bu olsa gerek. Ama Osmanlı'nın bir de „Müslümanlığı“ vardır tabii!. Fetihler ilerleyipte ele geçirilen topraklar çoğalınca, hemen „İslam Alimleri“ devreye girerler ve Müslüman Selçuklu'nun devlet tecrübelerini Osmanlı'ya aktarırlar.

Bu nokta çok önemlidir. Örneğin, Osmanlılar gibi, Cermenlerin de „bildiği devlet nizamı ve kanunu türe ve yasaktı“; ama devlet kurma konusunda onlara örnek olabilecek başka kimse yoktu etraflarında. Üstelikte, Bizans'ın ikiz kardeşi olan Roma, Hıristiyanlık aracılığıyla Cermenlerin içine girerek, çok daha önceden, adım adım „medeniyet yularını“ onların başına takmıştı. Ama, Osmanlı'nın karşısında Bizans'ın bu şansı olmadı. Neden mi? Çünkü, o „yular“ı Osmanlı'ya Hıristiyanlıktan önce Müslümanlık geçirmeye başlamıştı da ondan!

Ama tabii buradan, Müslüman oldukları için Osmanlıların Bizanstan hiç etkilenmedikleri sonucu çıkmaz! Osmanlılar için „çevre“ Anadolu ve Bizanstır. Osmanlılar sahip oldukları bilgilerle (ki bu bilgiler: Türe+İslam'dan oluşmaktadır) bu „çevreden“ gelen informasyonları işlerler. Osmanlı sentezinin özü-esası budur.

Yerleşik toplum düzenini yaratan medeniyetti. Göçebe barbarların böyle bir düzene ihtiyacı yoktu ki! Aşiret gelenek ve göreneklere „türe“ler-„yasak“lar yetiyordu onlara. Göçebe-tarihsel devrimci barbarlar, medeniyetlerle ilişkiye girip sonra da onları fethederken aslında fetholunan kendileri oluyordu!

Osmanlı-Moğol, Osmanlı-Selçuklu etkileşmelerinin en önemli unsurlarından birisi, şüphesiz yeni kurulacak devletin toprak düzenine ilişkin olanıdır. Bu noktada, Osmanlı'nın Moğollar'ın „ülüş“ sistemini değil de Selçuklular'ın „ikta“ sistemini benimsediğini görüyoruz. Ülüş sistemi, fethedilen yerlerin askeri şef'in (hükümdarın) oğulları-akrabaları arasında paylaşılmasını esas alırken, Osmanlıların „Dirlik“ dedikleri İkta sistemi, İslamiyet'ten Selçuklular'a, onlardan da Osmanlılar'a geçen daha „gelişmiş“ bir sistemdir. **Osmanlı'yı Osmanlı yapan Anadolu coğrafyasında „ülüş“ sistemiyle bir yere varılmazdı. Doğuyla Batı arasında bir ticaret yolu, bir köprü olan Anadolu coğrafyası merkezi bir yönetimi gerekli kılıyordu.**

İSLAM'DA TOPRAK DÜZENİ

“İslâmlık yayıldıkça, eline geçirdiği yerleri ya barışla "SULHAN", yahut savaşıla "ANVEN", "UNVETEN" (zorla) aldı. Nasıl alırsa alsın, bu topraklar, hep ondan önceki medeniyetlerin eline ve tekeline düşmüş esir topraklardı. İslâmlığın tarihsel görevi, o esir toprakları, her ne pahasına olursa olsun, kendi doğuş ilkelerine sadık kalarak azatlamaktı. Ve netekim onu yaptı. Çökmüş medeniyet zalimlerinin ve mütegalibelerinin tekellerindeki toprakların azat edilmesi: eski sahiplerine, daha doğrusu küçük üretmen çiftçilere adaletle dağıtılması demektir”.

“İslâmlıkta toprakların azatlanması, ele geçiş biçimine göre iki yoldan başarıldı :

“1- BARIŞLA ALINAN TOPRAKLAR: yapılan anlaşmaya göre, müslüman olmayanların ellerindeki kendi mülkleri olan topraklar kendilerine bırakıldı. Toprak sahiplerinden HARAÇ (yer vergisi) alındı. İlk haraç aynî idi. Yani malla ödenirdi. Müslümanlığın toprak ekonomisine getirdiği yenilik, haracı, Hristiyan kesimindeki toprak mülklerden nakdî olarak almasıdır. Roma İmparatorluğu'nun gâh nakdî, gâh aynî haraç toplamaları, kapalı "tabii ekonomi" üretiminden bir türlü kurtulamadığını gösterir. İslâmlık bu bakımdan, daha doğarken, Roma'dan daha ileri bir bezirgân ekonomi güttüğünü belli eder. Hristiyan kişi mülkü olup ta sahibinden haraç alınan topraklara "HARACİYE" arazi denir. Haraciye toprakların, islâm toprakları içinde pek ufak bir bölüm olduğunu anlamak güç değildir. Çünkü, ele geçen eski medeniyet topraklarının en büyük kısımları, daima zalim mütegalibe tekelindedir. Müslüman olmayan bu derebeğiler, pek seyrek barışa yanaşırlar; o yüzden kendileri ortadan kaldırılır, toprakları da kişi mülkü olmaktan çıkar”.

“2 - SAVAŞLA ALINAN TOPRAKLAR: oldukları gibi, Müslümanların hepsine düşer. Savaşta ele geçen eşya GANİMET adını alır. İlk müslümanlıkta ganimetin hepsi Müslümanların hepsinin orta malı idi. Kur'anın "Enfal" suresinin ilk ayeti bunu belirtir. Ondan sonra, savaşın yeni Müslüman oluşları, bütün ganimeti orta malı yapmaya elvermedi. Ardından gelen (gene Enfâl suresindeki) ayet, ganimetin ancak beşte birini "Beytülmale" (Müslümanların orta malı haline) ayırdı.. Beşte dördünün savaşın arasında paylaşılmasını kabul etti”.

“Müslümanlık, hayalinde güç gördüğü genişlikte uçsuz bucaksız ülkeleri ele geçince: bütün o yerler üzerinde hareketin prensiplerine uygun işlemler yapıldı. Hazret'i Ömer bir bölük toprağı Müslümanlara ayırdı. Toprağı işleyenlerden, yalnız toprağın ZEKÂT'ı sayılacak bir ÖŞÜR alındı. Böylece, bir çeşit Müslüman kişi mülkiyeti durumuna giren topraklara "Öşriye" arazi denildi”.

“Gaaziler, bütün fethedilen toprakları kaplıyacak çoğunlukta olmaktan uzaktılar. Bir avuç Müslümana : geniş yerleri çiftlik diye peşkeş çekmek ise, (toprakları azat etme görevi ile) : yeryüzünde göksel adaleti kurmaya and içmiş Müslümanlığın prensiplerine ve ülkücülüğüne sığmazdı. Hiç değilse, Müslümanlık: Müslüman gerçekten ülkücü kaldığı sürece, kendi prensiplerini çiğniyemezdi. Yukarı barbarlık düzeyindeki iki Hicaz kentinden (Mekke ve Medine'den) çıkmıştı. Çıktığı yerde toprağı tefecilerin, mütegalibe Kureyş ağalığının elinden kurtarmıştı. Bu taze Müslüman arap akıncıları peşlerine taktıkları büyük orta barbar (Bedevi) yığınları ile Bizans ve Fars derebeğiliklerindeki toprak meselesini çıkmazdan kurtardıkları için, Müslümanlık üstün gelmiş ve geliyordu. Kaldırdığı eski derebeğiliğin yerine hemen başka, yeni bir derebeğiliği geçirme ikiyüzlülüğü Müslümanlıktan beklenemezdi. Ne o kadar moderndi, ne de henüz yeterince medeni... Daha doğrusu, ilk adımda derebeğileşseydi: Müslümanlık, saman alevi kadar çarçabuk yeryüzünü kaplamak şöyle dursun, adı bile işitilmemiş kalırdı”.

“Onun için Hz. Ömer, en geniş toprakları Osmanlının "Miri arazi" dediği tipte Müslümanların orta malı halinde bıraktı, İşlenmiş yerleri çalışan küçük üretmenlerin tasarrufuna soktu. Beden gücüyle toprağı işliyenlerden hem haraç (toprak vergisi); hem cizye (baş vergisi) aldı. İşlenmemiş topraklara gelince: bunlar, İMAM'ın (Müslümanların seçtikleri başkanın), aracılığı ile "Beytülmal"ın emrinde tutuldu. Toprak üzerindeki klasik İslâm prensiplerinin ana çizileri bunlardır”

“Osmanlılık, doğduğu gün, Hz. Ömer'den beri geçmiş altı yüzyıllık sinamalı muazzam İslâm Fıkhnın dört büyük çatallı "Tutulacak yol: Mezhep" kavramlarına uydu. Bunlardan İmam Azam Ebu Hanife'nin yolunu seçti. O yolda, önce kendi göçebe yaşayış ve anlayışındaki gelişmeleri, sonra ele geçen yerlerdeki şartları kollayarak, Fıkhn Anayasasına en uygun gelen Osmanlı toprak kanunlarını çıkardı ve uyguladı”.

OSMANLI-İSLAM ETKİLEŞMESİ, CERMEN-ROMA-KİLİSE ETKİLEŞMESİNDEN FARKI

“Osmanlı göçebeliği, bütün benzerleri gibi, toprak üzerinde ÖZEL KİŞİ nin dokunulmaz hakkını pek öyle kutsal tanımıyordu. Bugün, Batı kurallarına tutkun kişileri dehşet içinde bırakan “müsadere” (devletin özel mülkiyete el koyması) eyleminin Osmanlılıkta çok yaygın olarak kullanılışı bunu ispat eder. Köylü yığınları da, toprak üzerinde koruyamayacakları, çarçabuk, tefeci - bezirgan oyunu ile eşraf ve mütegalibeye kaptıracakları bir kişi mülkiyeti'nden çok, insanca çalışabilecekleri, rahat, emniyetli “tasarrufu”²⁰ özlemişti. Sübjektif olarak Osmanlının, objektif olarak yığınların zamana uygun eğginliklerinden doğan şartlar, gerçekçi insafiyle işlendi”.²¹

Osmanlı'nın, barış yoluyla ele geçirilen yerlerdeki, yabancılara ait mülklere dokunmaması bir fetih stratejisidir. Bunu yapmakla fetih işini kolaylaştırmış oluyordu Osmanlı. Bunun Osmanlı'nın özel mülkiyeti benimsemesiyle alâkası yoktur!. Savaşla ele geçen topraklardan bir kısmının “Ömer usulü” İlb'lere mülk olarak verilmesi ise, gene stratejik bir manevradır, bir tür satın almadır. Varlık nedeni fetihçilik olan bir aşiret devletinde, savaşta kahramanlık gösteren eski yol arkadaşı önemli kişileri savaşta sonra kontrol altında tutabilmek kolay değildir. Sultan olmanın ayrıcalıkları olması gerektiğini anlatamazsınız bu eski yol arkadaşlarınıza! Bu şekilde, Sultan-devlet- onları da (resmen olmasa bile fiilen) mülk sahibi yaparak toprağa bağlamış, devletleşme “suçuna” iştirak ettirmiş, kendisi için bir tehlike olmaktan çıkarmış oluyordu! Ama öte yandan, bunu yaparken de, esas kurala dokunmadan, mevcut sistemin sınırlarını zorlayarak, onun içinde bir gerekçe yaratarak, yani minareyi kılıfına uydurarak yapıyorlardı. Yoksa, Osmanlı sistemin “toprakta özel mülkiyeti” tanımadığı açıktır. Toprak, sistemin (yani toplumun) merkezindeki sıfır noktasını temsil eden “Allah'a aittir”. Ama, “Allah adına” “bu dünyada” temsil yetkisini kullanan da onun “gölgesi olan” “Sultan” olduğundan, bazı İlb'lere “mülk” olarak belirli bir miktar toprak verildiğinde, bu, o kişiye duyulan gentilice “saygıyla” özdeşleştirilerek, “şef”in yol arkadaşı İlb'leri kendinden ayrı olarak düşünmediğinin, Tanrıya ait olan mükten onların da tasarruf etmelerini sağlamış olduğunun göstergesi sayılıyordu! Nasıl ki kendisi Allah adına toprağın “sahibiye”, yani mülkü “temsil yetkisine” sahipse, “yoldaşını” da kendisi gibi düşünerek toprağı ona da bu şekilde “tasarruf” etmesi için vermiş oluyordu. Yani “esastan” taviz verilmiyor! “Durum”, kılıfına uydurularak gerçekleştiriliyor!

Burada önemli olan, söz konusu kişilerin mutlak bir şekilde “Devlete”, Sultana “bağlı” olmalarıdır. Bu “bağlılık”, ondan -Sultandan- ayrı bir varlığı olmayan insanların “ona” metafizik anlamda “bağlılığı” olayıdır!²² Öyle ki, bu durumda Sultan verilen -dağıtılan- “mülklerin” kendisi için hiçbir sorun çıkarmayacağına emindir artık!. İkinci bir nokta da, “verilen” şeyin “sadece toprak” olmasıdır. Toprakla birlikte, Ortaçağ Avrupa'sında olduğu gibi, egemenlik göstergesi olarak yargılama yetkisi, devlete ait (gümrük vs. gibi) diğer bazı yetkiler-

²⁰ „Tasarruf“tan kasıt, Tanrıya-kamuya ait olan mülkü kullanma-yetkisine sahip olmaktır.

²¹ Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın bütün eserleri. <http://www.comlink.de/demir/kivilcim/eserler>

²² İlkel komün anlayışıyla bir despotun etrafında örgütlenen antika sınıflı bir toplum anlayışı nasıl bağdaştırılıyor gördünüz mü!! “Minareyi kılıfına uydurmak” anlayışı-diyalektiği budur işte!.. Sınıflı toplum civcivi sınıfsız toplum yumurtasının içinde böyle gelişiyor!.. Bakıyorsunuz, lafta -sözde- hiçbirşey değişmiyor gibi; ama, görüyorsunuz, içerik değişmiş, kullanılan kavramların anlamı, temsil ettikleri gerçeklik değişmiş!.. Ve bunların hepsi süreç içinde kimse neyin-nasıl değiştiğinin farkında olmadan oluyor!.. Yani, ortada bu değişimi yöneten bir toplum mühendisi -varlığı kendinden menkul bir merkezi instanz- falan yok!..

görevler falan verilmiyor!. Yani, özel mülkiyet sahibi bir feodal olarak, tüzel bir kişiliği falan yok bu “malikane” sahiplerinin (ya da , Sipahilerin)! Hiçbir hukuku-sahip olma hakkı falan yok! Sultan, istediği zaman, sorgusuz sualsiz “verdiği” herşeyi geri alabiliyordu!. Bu nokta çok önemlidir..

Köylülerin de öyle bir “özel mülkiyet talebinin olmadığına” gelince; başlangıç dönemleri için bu da doğrudur. “Köylü” denilen insanlar da aşiret bozuntusu bu sistemin elementi olan kişilerdir. Birey olarak gelişmemiş, kendi varlığını bütünü içinde görmeye alışmış insanların, birdenbire, kendileri için var olmayı talep edebileceklerini düşünmek doğru değildir. Varolan sistemin sahip olduğu bilgi temelinde böyle birşey yoktur. Sistem, üretim üzerine, üretimi temel alarak örgütlenmediği için, sistemin (ve sistemin elementi olan tek tek insanların) “varlığını” belirleyen bilgi buradan -onların üretim süreci içindeki yerinden- kaynaklanmaz. Fetihçi bir sistemdir bu. Sistemi var eden bilgi -çevreyle etkileşimde esas olan bilgi- barbarlığın kahramanlık çağına temel olan bilgidir. Bunun içinde de özel mülk sahibi olmak yoktur. Böyle bir sistemde “mülk”, üretim, servet kazanmanın esas kaynağı değildir. Bunlar ordunun (aslında bütün halk bir ordudur) lojistik desteğidir, o kadar. Servetin kaynağı haraç ve ganimettir. Varoluş nedeni savaşa hazırlanmak olduktan sonra o köylü ne yapacaktı ki mülkiyeti falan! Ganimet rüyalarını görmek varken mülkiyet ne işe yarayacaktı ki!

Başlangıç dönemlerinde, Cermenlerle Osmanlılar arasında köken açısından bir fark olmadığını, her ikisinin de, mülkiyeti Tanrıda-kralda-sultanda kalmak kaydıyla, toprağın tasarruf yetkisini dağıtarak sistemi örgütlemeye çalıştıklarını söylemiştik. Bu durumda, daha sonra nasıl oluyor da bu “tasarruf yetkisi” Avrupa Kıta’sında önce feodal, sonra da kapitalist özel mülkiyet haline dönüşürken, Osmanlı’da buna izin verilmiyor, neden? Neden Avrupa’da bir feodal sivil toplum potansiyeli-sonra da gücü-ortaya çıkarken bizde böyle bir gelişme olmuyor?.. Avrupa’yla kıyaslanınca bize özgü üstün bir meziyet midir bu?..

Doktor’un (H, Kıvılcımlı) bile, Avrupa’yla karşılaştırınca Osmanlı’ya özgü bir “üstünlük” olarak ifade ettiği bu “devletçi” zihniyetin kaynağı nedir?

Osmanlı-İslam-Bizans etkileşmesiyle, Cermenler-Roma-Hıristiyanlık etkileşmesi arasında çok büyük farklılıklar bulunuyor. İlkinden başlayalım:

Herşeyden önce şu gerçeğin altını çizmemiz gerekiyor: Müslümanlık, Hıristiyanlık gibi sadece bir “din”; antik Roma’ya karşı ayakta kalabilme savaşında ideolojik anlamda bir pasif direniş silahı değildir! O, aynı zamanda, kentten çıkma yukarı barbarlığın kahramanlık çağının devlet kurma ideolojisidir de. Yani Müslümanlık, bir yanıyla, sınıflı topluma geçişte, yeni “duruma” ilişkin, yeni bir denge -düzen yaratma bilgisi- çabası olarak, bir “din”ken, diğer yanıyla da, “devlet” haline gelmenin -devletleşmenin aktif-kurucu ideolojik silahıdır; cihan ticaret yollarını “kafirlerden” temizleme “zorunluluğuyla” karşı karşıya oluşun “cihanşumul”-evrensel ideolojisidir. Devlete ait olmayla, “devletçi” bir ideoloji olmayla, “din” olma özelliği içindedir Müslümanlıkta.

Hıristiyanlık ise, herşeyden önce, Roma işgali altındaki topraklarda doğar. Bir kahramanlık çağı ideolojisi olmayıp, politik olarak, sadece bir direniş, hatta pasif direniş stratejisidir. Onun siyasi yönü bu kadar. Bunun dışında bir din o. Bu dünyada hiçbir umudu kalmayan insanların öbür dünya hayaliyle kendi varlıklarını üretebilme ruh hali; bu anlamda ilahi bir denge hali, bilgi sistemi..

Bir diğer önemli nokta da, Roma’nın Hıristiyanlığı kabu etmeden çok önceleri kentten çıkma bir sınıflı toplum (köleci bir toplum) olması. Bu şunun için önemli. Roma, daha

sonra, başka çaresi kalmadığı için kabul ediyor Hıristiyanlığı. Öyle ki, Hıristiyanlık “devlet dini” olduktan sonra, bir yandan toplumun içinde devletten ayrı bir kurum olarak (kilise) örgütlenirken, diğer yandan da, devletin eski köleci örgüt yapısı olduğu gibi kalıyor. Yani, Roma-Hıristiyanlık etkileşmesinin sonunda, sistemin içinde ikili bir yapı ve güç merkezleri oluşuyor. Sonra, Roma devleti Cermenlerle boğuşurken, Hıristiyanlık, kuzu postuna bürünmüş kurt örneği, usul usul Cermenlerin boynuna medeniyet yularını geçirmekle uğraştığı için, Roma yenik düşerek Cermenler Roma’yı fethedince Kilise bundan hiç zarar görmüyor. Hatta bu zaferden kendine pay bile çıkarıyor! Ve Cermenler de bunu kabul ediyorlar. Çünkü birincisi, onlar zaten Kilise’nin etki alanı içinde bulunmaktadır; ikincisi de, Kilise’ye ihtiyaçları vardır. Kentten çıkma bir medeniyet tecrübeleri olmadığı için, başka türlü yerleşik bir düzen kurarak hükmedemezlerdi Roma topraklarında. Böylece, daha işin başında, Kilise, muzaffer Cermen kralının yanı sıra ikinci bir güç odağı olarak çıkar tarihsel devrimden. Cermen devletleşmesi, gücün, iktidarın daha işin başında bölünmüş olduğu böyle bir ortamda gerçekleşir. Kilise’nin ayrı bir kurum olarak varlığı, Ortaçağ Avrupasında oluşacak bütün toplum biçimlerinin toplumsal DNA’sına girer.

Bu durum (yani Cermen devletleşme sürecinde toprakların-mülkün “Tanrı adına” bir değil, iki “sahibi”nin bulunması; biri Kral, diğeri de Kilise), Cermen-Roma-Kilise etkileşmesinin sentezi olarak yeni bir toplum biçiminin -feodalizmin- ortaya çıkmasının en önemli nedenidir. Devlet kurma noktasında bulunan Cermen Kralı, daha işin başında, bütün mal ve mülküyle Kilise’yi özerk bir kurum olarak tanımak zorundaydı. “Mülk Allahın mıydı”? O zaman Kilise Kral’dan daha yakındı Allaha! Ve eğer “öbür dünyayı” Kilise temsil edecekse, Kral’a da “bu dünya” kalıyordu! Bu sonuç, ortaya çıkan yeni toplum biçiminin toplumsal DNA larında kayıt altına alınıyordu..

İşte, Kral’la Kilise’nin, “bu dünyayla” “öbür dünyanın”, devletle dinin bu içiçe, ama çelişkili birliği-durumdur ki (sistemin bilgi temelindeki bu ikiliktir ki), bütün bir Ortaçağ’ın üzerinde yükseldiği temel budur. Yapı, sisteme ait bilginin objektif gerçeklik haline gelmesi olduğundan, sistem bu temel üzerinde kurulur ve gelişir. Aynen bir çocuğun oluşumu gibidir bu. Çocuğun DNA larındaki bilgidir ki, onun daha sonra oluşacak bütün yapısal özelliklerinin de temeli bu olacaktır.

Merkezi Krallığın, kendi içinde özerk bir kurum olan Kiliseyle birlikte doğması, sistemin yapısal bir özelliği olarak, bundan sonraki bütün gelişmelere de damgasını vurur. Önce, Kralla Kilise arasındaki çekişmelerden yararlanarak feodal beyler de kendi özerkliklerini kabul ettirirler. Yerine göre, Kralla karşı Kiliseyle, Kiliseye karşı da Kralla işbirliği yaparak bir denge politikası oluşturup kendi tüzel kişiliklerini kabul ettirirler (bu bilgi toplumsal DNA larla kayıt altına alınır). Daha sonra, Kentlerin kurulmasından sonra, onlar da (Kentler de) aynı yolu izleyecekler ve onlar da kendi tüzel kişiliklerine bu yolla kavuşacaklardır. Avrupada “sivil toplum” geleneğini yaratan tarihsel-yapısal özellik budur.²³

Osmanlı’nın İslamiyetle ilişkisi ise bambaşkadır. Bunu Şerif Mardin’den dinleyelim: “İslam ümmeti, İslam’ın başlangıç devirlerinde Peygamberin etrafında toplanan bir Müminler Cemaati olarak teşekkül etti. Bu Cemaat, Hıristiyan inançlarının etrafında odaklanan cemaatlerin aksine, siyaseti “ikincil” bir faaliyet alanı olarak değerlendirip, siyaset alanına sırt çevirmemiştir. Aksine, cemaatin günlük kaygılarında politika önemli bir yer tutuyordu”.²⁴

²³ Şerif Mardin’in „ikinci yapılar“ adını verdiği otonom sivil toplum örgütlenmelerinin üzerinde yükseldiği temel budur.

²⁴ Şerif Mardin. (1999). “Din ve İdeoloji.” İletişim Yayınları, İstanbul

Neden Hıristiyanlık “siyaseti” ikincil bir sorun olarak görüyordu? Hıristiyanlığın Roma işgali altındaki topraklarda doğduğunu unutmamalıyız. Bu koşullar altında, direkt siyaset yapılamazdı. “Bütün insanların Tanrı önünde kardeş olduklarını” söylemek ve bunun için mücadele etmek yeterliydi. Yani “siyasetin” görevini din üstlenmişti. Ne demekti “bütün insanların kardeşliği”? Bu işin ucu Roma işgaline-egemenliğine dokunmuyor muydu! “Siyaset”in ta kendisiydi bu aslında! Ama Hıristiyanlık açıktan bir “siyaset” olarak sahneye çıkmadı, sadece “din” dendi adına ve din’le siyaset de böylece ayrılmış oldu! İşte, Hıristiyanlık tarihinde, “din”in “siyasetten”-devletten ayrı olarak yer almasının özü budur!

Roma-Kilise etkileşmesinde de aynı oluşum söz konusudur. Kilise hep, var olan bir güç merkeziyle, devletle birlikte, ama ondan ayrı olarak var olmak durumunda kalmıştır. İslamiyet’in gelişme çizgisi ise apayrıdır:

“Peygamberin otoritesi dini konulara değindiği kadar siyasi konulara da değiniyordu. Peygamberin işlevi dini olduğu kadar siyasi idi de ve yerine geçecek olan kimseler onun yalnız dini rolünü değil, siyasi rollerini de tevarüs etmek (üstlenmek, mirasa konmak) için mücadelelere girişiyorlardı”. (a.g.e)

Peki İslamiyetle devlet arasında hiç çelişki yok muydu? Elbetteki vardı, ama bu ayrı bir konudur:

“İslamın ilk yıllarındaki bir tür doğrudan demokrasi, İslamın siyasi yönünün pratikte aldığı şekildi ve bu uygulamaların arkasında “Emr bil ma’ruf” (iyiyi arayın ve kötüden çekinin) şeklindeki siyasi felsefeyi temsil eden ilkeler vardı. Kur’an, bu ilkelerin temeli ve karşı çıkılmaz kaynağıydı”.

“İslami potansiyel devletin daha sonra gerçek haline dönüşmesi bu paradigmanın parçalanmasına yolaçtı. Devletin çıkarlarıyla ilgili düşünceler giderek cemaatin Kur’anda belirtilen çıkarlarıyla ilgili ilkelerden ayrıldı. Bu çekişmenin yarattığı gerilim aslında latent (gizli) bir gerilimdi, fakat zaman zaman kutuplaşma gerçek bir çatışmaya dönüşebiliyordu. Burada, kendilerini “gerçek Mümin” ilân edenlerle, bunların İslami prensipleri uygulamakta “yan çizmiş” olmakla suçladıkları kimseler arasındaki çatışmaları görürüz. Bunu bir bakıma Montgomery’nin deyimıyla “karizmatik cemaati” yeniden kurma gayreti olarak nitelendirebiliriz”.

“Her ne kadar İslam’da “Kiliseye” tekabül edecek bir kurum yoksa da, İslam’ın ilk yüzyılları bir İslami aydın tabakasının oluşumuna tanık olmuştur. Toplum içindeki yeri açısından bu grup için “tabaka” yerine tarihçi DUBY’nin kullandığı “Ordre” kelimesini kullanmayı tercih ederim. Bunun Osmanlıcası ise “erkan”dır..”

“Selçukluların önemli başarılarından biri bu “erkanı” devlet mekanizması içine almak oldu. Ulema, arkasında devlet desteği olan dini akademilerde (medreselerde) toplandı. Diğer taraftan, Medreseden yetişenlerin de devlet “bareminde” yer almaları, Şeriat üzerine kurulu adli mekanizmanın bir devlet mekanizması olarak çalışmasını sağlamıştı. Selçuk Veziri Nizam ül-Mülk bu ilginç “darbe”nin mimarı olarak gösterilir”.

“12.yüzyılda, amaçlarına uygun şekilde kullanıldıkları zaman devletin müdahalesinden masun olan Vakıflar da kurumlaştı. Böylece, teorik olarak devletin, padişahın, mülkiyetinde olan zirai toprakların Padişah gölgesinden ayrılması için bir imkan belirdi. Zira her ne kadar Ulema bu kaynakların kullanılmasında mütevellî olarak gözüküyor idiye de, pratikte vakıf konumu kendilerine oldukça geniş bir otonomi sağlamıştı. Osmanlı İmparatorluğundaki ikili işlevi sayesinde, Ulema, eskiden beri üstlendiği, halkın çıkarlarının temsilcisi rolünü daha da etkili bir biçimde sürdürebiliyordu. Fakat diğer taraftan, İlmiye mensuplarının devlet memuriyetleri genel piramidinde yer almış olması, bunun aksine bir etki yaratıyordu: Ulemanın halkı unutup politikacılarla işbirliği etmesi için bir kapı açılmıştı. Medreseden çıkanlar bu imkanları kullanabiliyorlardı. Bu gelişmenin sonucu da iki Ulema tipinin ortaya çıkması oldu: alt düzeyde

“halkla birlikte” yaşayan ve halkın isteklerinin tercümanı olan “alt tabaka” Uleması ve “resmi Ulema”, ya da Ulema-yı Rusum”. (a.g.e)

Burada olay çok başkadır. Ortaçağ Avrupasında devlet-kilise ikiliği, sistemin içindeki yapısal bir olaydır. İslam’daki ve Osmanlı’daki durum ise, sistemin kendi içindeki çelişkilerde yansımaları bulur. Yani egemen sınıfın içindeki bir ikiliği değil, devlet sınıfıyla halk arasındaki çelişkileri yansıtır. Aynı şekilde, “Tasavvuf” da benzer bir rol oynamıştır Osmanlıda. Devlete, devlet dinine karşı halk dini rolüdür bu. Ama bütün bunlar Ortaçağ Avrupasında Kilise’nin oynadığı rolden farklı şeylerdir. İslamda devletin tekliği esassen, Ortaçağ’da devlet iki başlıdır.

MİRİ TOPRAKLAR, DİRLİK DÜZENİ-CERMENLERİN “LEHNSWESEN’İ”

“Pratikte, ele geçen toprakların bu Haraciye ve Öşriye bölükleri devde kulak kabilindendi. Bütün Müslümanların kanı, canı, gözyaşı, çabası ile alınmış yerleri, şunun bunun şahsına peşkeş çekmek, ilk Müslümanlar gibi, Osmanlılar için de hoş görülmedi. Bu, hem Osmanlı göçebe geleneğine, hem yığınların fiilî durumuna pek sığmazdı. Asıl en büyük toprak yığını en yararlı İlb'lere (gaazilere) dahi ÖZEL KİŞİ mülkü yapılmadı. İlk ülkücü İlb'lerin de gözü malda değildi zaten. Bu çeşit ortada kalmış toprakların "RAKABE"si (mülkiyeti) ve kontrolü ister istemez "Beytülmal"e düştü. Ancak, "TASARRUF"u (işletimi) ve yararlanımı, çok defa Müslüman olmayanlara bırakıldı. Onlardan, öşür yerine haraç alındı. Ama, bu topraklara "Haraciye" denmedi. "Mirî toprak" adı verildi”.

“Dirlik, toprağın gelirinin asker kişilere bir çeşit maaş (geçim) olarak verilmesidir. Burada, dirlik sahibi toprağın MÜLKİYET'ine, sahip değildir. Miri topraklar üzerinde adaletli düzeni koruyacak bir memurdur. Aldığı toprak gelirine karşılık canını başını devlete, millete adanmış gerçek görevli bir fedâidir. Osmanlılığın, Kanuni Süleyman çağına gelinceye değin, yer yer ne kadar soysuzlaşmış olursa olsun, DİRLİK DÜZENİ denilen toprak düzeninin ana çizgisi budur”.²⁵

Doktor (H. Kıvılcımlı) bunu Frankların “Benefice”siyle, Cermenlerin “Lehnswesen”iyle kıyaslasa da, başlangıçtaki benzerliğe rağmen, Osmanlı’nın “Dirlik Düzeniyle” Cermenlerin “Lehnswesen”i bambaşka şeylerdir. Evet, Cermenlerde de (Franklarda da), savaşta başarı gösteren askeri şef’e bağlı kişilere (Vasal), bu şekilde, mülkiyeti başlangıçta Kralda kalmak kaydıyla topraklar verilmiştir. Bu haliyle Osmanlı’nın Dirlik Düzeni’yle Cermenlerin “Lehnswesen”i birbirine benziyor gibi. Ama bu sadece mekanik-görünüştaki bir benzerliktir. “Frankların Benefice’si” de “Dirlik” değildir. Cermen kralları Vasal’larına, belirli bir arazinin “tasarruf yetkisinin” yanı sıra, o bölge dahilindeki bir kısım egemenlik haklarını da veriyorlardı. Örneğin yargı yetkisi, gümrük, her türlü devlet işlerinin yürütülmesi, bütün bunlar da vardı verilen “tasarruf yetkisinin” içinde. Yani “Vasal”, tüzel kişiliği olmayan basit bir devlet memuru (“Tımarlı Sipahi”) değildi. Osmanlı’da ise, “Dirlikçi”, yani “Tımarlı Sipahi” bir devlet memurudur. Osmanlı’da çiftçinin vermek zorunda olduğu vergiyi doğrudan doğruya devlet almazdı. Bu görev, dirliğin verildiği kişinin göreviydi. Alınan verginin bir kısmını da kendi maaşı olarak muhafaza eden bu serbest-memurlara verilen isimdir “Dirlikçi”, ya da “Tımarlı Sipahi”.

“Ömer Lütfi Barkan’ın dediği gibi, bu kişi (Dirlikçi), tımarı içinde çalışanlara herhangi bir ceza veremeyeceği gibi, onlara angarya da yükleyemezdi. Sipahi, tımarı içindeki toprakları kendi nâm ve hesabına işleten, bu maksatla, idaresi altındaki reâyâyâ angarya, yani zorunlu çalışma

²⁵ Dr. Hikmet Kıvılcımlı’nın bütün eserleri. <http://www.comlink.de/demir/kivilcim/eserler>

mükellefiyetleri de yükleyebilen feodal bir çiftlik sâhibi değildir.²⁶ O bir devlet memurudur. Bu nedenle, mîrî araziye tasarruf eden bir Reâyâ ile Sipahî arasında, büyük ölçüde ekonomik bir farklılaşma da görülmez. Birisi, idarî-askerî vazifeler karşılığı toprak gelirinden istifade ederken, diğeri bizzat çalışarak emekçi olarak hayatını devam ettirmektedir”.

“Osmanlı İmparatorluğu’nun adlî düzeni icabı, herhangi bir cezanın tatbiki için, bütün suçların merkez tarafından atanan kadı’ların yönettiği mahkemeler önünde, usûlü vechiyle tesbit edilerek hükme bağlanmış bulunması lâzımdır. Ne kadar kudretli kişiler olurlarsa olsunlar, tımar sahipleri reâyânın hukuk ve ceza dâvalarına bakmak ve onlara ceza tâyin etmek yetkisine sahip değildiler. Hatta, diğerk askerî sınıf mensupları gibi, tımar sahiplerinin de, kendi reâyası ile beraber aynı mahkemeler önünde, aynı kanunlara göre muhakeme edilerek hüküm giymeleri icabediyordu. Mahkeme kararı olmaksızın, kimsenin hapsedilmesi, zincire vurulması, işkenceye tâbi tutulması veya para cezası ödemesi câiz değildi”.

“Sipahî, reâyâdan, miktar ve cinsleri kanunlarla tesbit ve tâyin edilmiş olan bir kısım vergiden fazlasını tahsile selâhiyetli değildi. Selâhiyetinin sınırlarına tecavüz edenden de dirliği, bir daha geri verilmemek şartıyla alınırdı”.

“Sipahî, mîrî arazinin halka tefvizinde, devletin bir temsilcisi olarak vazife görmektedir. O, arazinin gerçek sahibi değildir. Bunun içindir ki devlet, tımarların kapalı bir sistem halinde çalışmasını engellemek, onları devamlı kontrol etmek ve gerektiğinde müdahalede bulunmak için, devamlı surette, buralara çeşitli memurlarını gönderir”.

“Tımar sahiplerinin kendilerine tahsis edilmiş olan arazi ve reâyâyâya ait şer’î veya örfî bir takım hak ve resimleri (vergi) kendi nâm ve hesaplarına toplayıp, onların gelirleri ile birtakım vazifelerin ifâsını temin ettiklerini biliyoruz. Bununla beraber, sipahî tımarlarını, malî bakımdan hârice karşı tamamiyle kapalı ve müstakil bir bütün, bir muafiyet (immunité) sahası olarak kabul etmek mümkün değildir. Çünkü vergilerin toplanma şekli ile aidiyeti hususları, sıkı bir şekilde merkeziyetçi devlet teşkilâtı tarafından mürakebe edilmekte ve sipahî tımarına, muhtelif hak ve vazifeler dolayısıyla birçok devlet memuru girip çıkmaktadır”.²⁷

“Osmanlı toprak düzeninde dirlikler, üç kısma ayrılıyordu. Bunlar: a) Has: Padişah, vezir ve ileri gelen devlet adamlarına tahsis edilip, senelik hâsılatı 100 bin akçadan fazla olan yerlere (dirliklere) denirdi. Her has sahibi, gelirinin her beş bin akçası için bütün masrafları kendisine ait olmak üzere bir "cebelû" yetiştirmek ve beraberinde harbe götürmek mecburiyetindeydi. Haslar irsî değildi”.

“b) Zeâmet: Senelik hâsılatı 20-100 bin akça arasında değişen dirliklerdir. Bu gelirin 20 bin akçası kılıç hakkı olduğundan, zeâmet sahibi bunun dışında kalan her beş bin akça için bir "cebelû"yi yetiştirmek ve harbe götürmek zorundaydı. Zeâmetler, devlet merkezinde bulunan hazine ve tımar defterdarlarına, zeâmet kethüdalarına, sancaklardaki alay-beyine, kale dizdarlarına, kapıcıbaşılara, hâcegan-i divan-i hümâyuna ve müteferrikalara tevcih olunurdu. Bunların büyük bir suçu görülmedikçe zeâmetleri ellerinden alınmazdı”.

²⁶ „Vasall“la „Sipahi“ arasındaki benzerlik başlangıç dönemine ilişkindir. Benzerlik diyoruz, çünkü „Vasall“ bu dönemde bile bir „memur“ değildir. Evet henüz feodal bey değildir başlangıçta, ama memur da değildir. Ama „Sipahi“ başlangıçta da, sonrasında da hep bir memur olmuştur. Bütün mesele, Vasall’ın ya da Sipahinin, kendi varlıklarını üretim ilişkisi içinde mi, yoksa yukardan atanmayla mı gerçekleştirdiklerindedir. Sipahi, fetih esasına göre örgütlenen bir sistemin lojistik desteğinin sağlanması için yukardan, devlet tarafından atanmış bir görevlidir. Vasall ise temel amacı üretim olan bir sistemde üretim ilişkileri içinde kendini gerçekleştirir. Bu fark çok önemlidir.

²⁷ Şerif Mardin. (1999). „Din ve İdeoloji.“ İletişim Yayınları, İstanbul.

“c) Tımar: En küçük kategoriye teşkil eden ve senelik geliri 3.000-20.000 akça arasında olan dirliklerdir. Bu dirlikte, cinslerine göre kılıç hakkı değişmektedir. Nitekim, Rumeli’de bulunan Budin, Bosna, Timasvar beylerbeyliklerindeki 6000’lik tezkireli tımarların kılıçları 3’er bindir. Anadolu, Karaman, Maraş, Rum, Diyarbakir, Erzurum, Halep, Şam, Bağdad ve Kıbrıs eyâletlerindeki tezkireli tımarların kılıçları ise 2 bindir. Kılıç hakkının dışında kalan her üç bin akça için tımar sâhibi bir "cebelî" yetiştirmek zorundadır”.²⁸

TIMAR ÇEŞİTLERİ

Osmanlı toprak düzeninde, tımarları sınıflandırmak güç ve ince bir iş olmakla birlikte onları tiplerine göre birkaç kısma ayırabiliriz. Bunlar:

1. Tımar arazisinin mülk olarak verilip verilmemesine göre:

“a) Mülk tımarlar: Anadolu'nun bazı vilâyetlerinde mevcut olan bu tip tımar sâhipleri, sefer anında yerlerine "cebelû"lerini gönderebiliyor, kendileri ise sefere iştirak etmeyebiliyorlardı. Bu mükellefiyetini yerine getirmeyen tımar sahibinin bir yıllık geliri hazine tarafından alınırdı. Fakat tımar başkasına verilmezdi. Ölümü halinde oğluna, yoksa diğer mirasçılara kalırdı”.

“b) Mülk olmayan tımarlar: Bunlar, hizmet mukabili vâridatının bir kısmının tahsisi suretiyle verilen tımarlardır ki, Osmanlı tımarlarının çoğu bu nevi'dendir”.

2. Tımar sahiplerinin gördüğü işlere göre:

“a) Eskinci tımarları: Bunların sahipleri alay beyinin sancağı altında sefere giderler. "Cebelî"leri ile birlikte sefere gitmek zorunda olan bu tip tımarların mutasarrıfları, sefere gitmedikleri zaman tımarları ellerinden alınırdı. Osmanlı toprak sisteminde bu nevi'den olan tımarlar çoğunlukta idi”.

“b) Mustahfiz tımarları: Bu tımarların sahipleri, mensubu buldukları kalenin muhafazasında bulunurlardı”.

“c) Hizmet tımarları: Bazı serhadlerde bulunan câmilerin imâmet ve hitâbetinde bulunanlar ile saraya hizmet edenlere verilen tımarlardır”.

3. Veriliş şekillerine göre:

Tımarların, beylerbeyi tarafından veya İstanbul'dan verilmesine göre sınıflandırılması ile ilgilidir. Buna göre tımarlar ikiye ayrılmaktadır:

“a) Tezkireli: Beylerbeyilerin, bir tezkire ile devlet merkezine teklif ettikleri tımarlara bu isim verilirdi”.

“b) Tezkiresiz: Beylerbeyilerin, kendi beratları ile verdikleri tımarlara da tezkiresiz adı verilir”.

“Küçük tımarların dağıtılmasında beylerbeyilerin selâhiyetleri büyüktü. Muhtelif eyâletlerde değişik baremlerde olmak üzere defter yazıları belirli bir rakamın altında olan tımarların sahiplerini beylerbeyiler kendi tuğralarını taşıyan beratlarla doğrudan doğruya tâyin edebiliyorlardı. Daha büyük bir gelir sağlayan tımarlarda ise, beylerbeyi, o tımarı hak kazanmış olan sipahinin eline bir "tezkire" vererek tâyinini devlet merkezine teklif eder. Bu sipahinin beratı, devlet merkezinden verilirdi. Beylerbeyinden böyle bir tezkire alan sipahî, İstanbul'a giderek 6 ay içinde beratını almak zorunda idi. Aksi takdirde tımarının gelirinden faydalanamazdı”.

²⁸ Osmanlı Tarihi, <http://www.enfal.de/osmtarih.htm>

“Doğrudan doğruya beylerbeyi tarafından verilen tezkiresiz tımarların defter geliri düşüktür. Bunların en büyüğü Rumeli'deki eyâletlerle (Budin, Bosna, Timasvar vs.) Şam, Haleb, Diyarbakir, Erzurum ve Bağdad bölgelerinde 6000, Anadolu ve Kıbrıs eyâletlerinde 5000, Karaman, Zülkadiriye ve Rum eyâletlerinde de 3000 akçalık geliri olan tımarlardır.”

4. Malî durumlarına göre:

“a) Serbest tımarlar: Tımar sahibinin "resm-i arûs", "resm-i tapu", "kışlak", "yaylak", "cürüm, cinayet" vs. gibi vergileri alma hakkına sahip olan tımarlardır (dirliklerdir). Bunlar, vezir, beylerbeyi, sancakbeyi, nişancı, defterdar, divan kâtipleri, çavuşlar çeribaşları, subaşları ve dizdarlar gibi yüksek rütbeli idare âmirleri ile memur ve askerlerin has ve zeâmetleridir.”

“b) Serbest olmayan tımarlar: Böyle bir tımarı tasarruf eden sipahînin, serbest tımar tasarruf eden gibi bir yetkisi yoktur. Onun için yukarıda adı geçen vergileri kendi nâm ve hesabına alamaz”.²⁹

İşte, bütün detaylarıyla Osmanlı'nın toprak düzeni budur! Olaya mekanik olarak bakınca, Cermenlerdeki “Kronvasall'lar'ın” yerini Osmanlı'da sanki “Beylerbeyiler” alıyormuş gibi görünüyor! Ama bunun gerçekte hiç alakası yoktur! Kronvasall'lar, kendi bölgelerinde, Krala ait yetkilere sahip, belirli bir tüzel kişiliği olan otonom unsurlardır. Beylerbeyi ise, adı ne kadar “beylerin beyi” olursa olsun, bir memurdur! Son tahlilde, “kapıkulu” statüsündedir yani! Onun bütün gücü, herşeyi, kendi bölgesinde Padişahın verdiği yetkiyle sınırlıdır. O, merkezin kendi bölgesindeki temsilcisidir o kadar. Nitekim, “Kronvasall'lar”, daha sonra, tasarruf etmeleri için verilen toprakların sahibi haline gelerek, feodal beyler haline dönüşürlerken, Beylerbeyiler böyle birşeyi hayal dahi edemezlerdi!.³⁰

TIMAR SİSTEMİNİN EVRİMİ - “DEVLET MALI DENİZ, YEMEYEN DOMUZ”!..

Osmanlı'nın toprak düzeninin esasını oluşturan Tımar sistemi, fetihçilik esasına göre örgütlenen devletin ayağını bastığı zemin, lojistik desteğini oluşturan arka planı olduğu için, kahramanlık çağının başlangıç dönemleriyle uyum halindedir ve başarılı olur. Ama zamanla, kazanılan zaferler, elde edilen ganimetler, barbar şeflerin ve onların etrafında oluşan zümrenin başını döndürür; fetihçiliğin çıkış noktasını oluşturan tarihsel devrimci-gentilice ruh (İbni Haldun'un “Asabiyyeti”) servet avcılığına dönüşür. Artık eski “askeri demokrat” şef de gitmiş, onun yerine bir despot-sultan gelmiştir. İbni Haldun Yasaları çalışmaktadır! Saman alevi en yüksek noktasına vardıktan sonra, ateş birden sönmeye başlar. Eskisi gibi bol ganimet getiren fetihler yapılamaz hale gelince, fetih üzerine kurulu olan mekanizmayı (“devlet-orduyu”) ayakta tutabilmek için gözler içeriye, daha önce fetihçiliğin lojistik desteğini oluşturan toprak ekonomisine döner. Artan giderleri karşılayabilmek için vergiler arttırılır. Bu da yetmez hale gelince, bu sefer “miri topraklar” ve bunların üzerinde kurulan “dirlikler” “Mukataa” (bir tür malikane) haline dönüştürülerek belirli kişilere verilir.³¹ Toprağın mülkiyeti gene devlete aittir, ancak bu Mukataacılar toprağın vergi gelirini devlete peşin olarak ödedikleri için, artık ondan sonrasına devlet karışmaz. Mukataacı da, devlete verdiği kiranın birkaç mislini çıkarmak için Reaya'nın sırtına biner. Devletin kiracısı Mukataacı köylüyle direkt ilişki içinde olmaz. Araya “Mültezim'i” sokar. Ama o da, toplayacağı vergiyi önceden peşin olarak vermesi gerektiğinden, parayı Sarraf'tan alır. Ama bu, yeni bir toprak düzenidir. Dirlik Düzeni gitmiş, yerine Dr.H.Kıvılcımlı'nın deyimiyle “Kesim Düzeni” gelmiştir.

²⁹ Osmanlı Tarihi, <http://www.enfal.de/osmtarih.htm>

³⁰ Edenlerin de daha sonra-Celali İsyanları döneminden başlayarak-başlarına nelerin geldiğini biliyoruz! II.Mahmut'un yok ettiği o “derebeyleri” nereden ve nasıl ortaya çıkmışlardı ki!..

³¹ Bu „Malikaneler“ bile tam anlamıyla „özel mülk“ değildir. İstenildiği zaman geri alınabiliyordu bunlar.

BİRİNCİ OSMANLI DEVLETİNİN SONU

Dirlik düzeninden “Kesim Düzenine” geçiş öyle hemen birdenbire olmaz tabii!. Önce, sistem bozulmaya, sağında solunda gedikler açılmaya başlanır. Gerçek anlamda ilk Osmanlı “Sultanı” diyebileceğimiz Yıldırım Beyazıt döneminde ise bu yolda epey mesafe alınmıştır artık. Osmanlı, bir “Bozkır Devleti” olmaktan çıkmış, gerçek anlamda antika bir “Devlet” haline gelmiştir! Sonuç: Yıkım olur tabii! Başka bir “Bozkır Gücü” gelir (Timur’un Tatar orduları) ve Birinci Osmanlı Devleti’ni yerle bir ederler. İbni Haldun haklı çıkmıştır! Sonra mı?? Sil baştan!!..